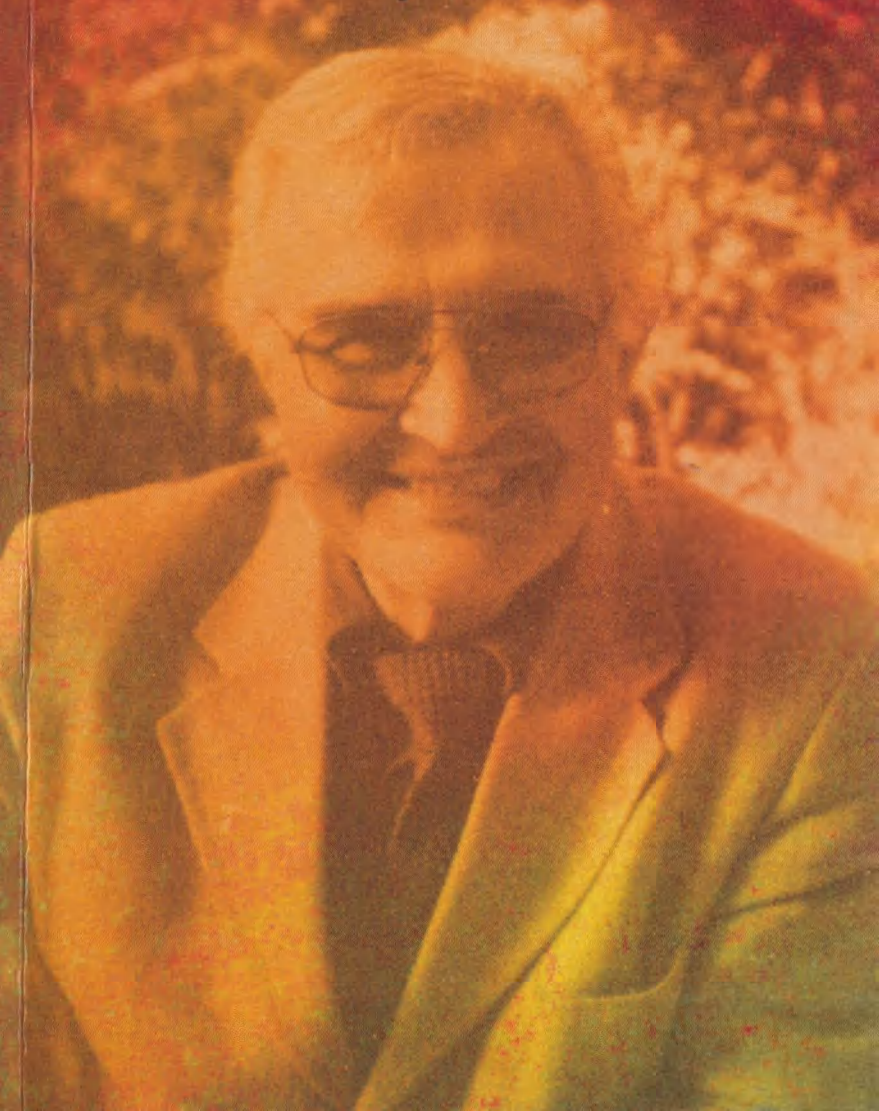

“Ben Kim İsem Oyum”

Yusuf Ziya Bahadınlı

88 yaşında

Ben Kim İsem Oyum
Yusuf Ziya Bahadrlı

CİNİUS YAYINLARI
DENEME

Babıalı Caddesi, No. 14 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: (212) 5283314 — (212) 5277982
<http://www.ciniusyayinlari.com>
iletisim@ciniusyayinlari.com

Yusuf Ziya Bahadmlı
BEN KİM İSEM OYUM

ISBN 978-605-323-328-2

Baskı ve cilt:
Cinius Sosyal Matbaası
Çatalçeşme Sokak No: 1/1
Eminönü, İstanbul
Tel: (212) 528 33 14

Sertifika No: 12640

© YUSUF ZİYA BAHADINLI, 2015

Tüm hakları saklıdır.

Bu yayının hiçbir bölümü yazarın yazılı ön izni olmaksızın,
herhangi bir şekilde yeniden üretilemez,
basılı ya da dijital yollarla çoğaltılamaz.
Kısa alıntılarda mutlaka kaynak belirtilmelidir.

Printed in Türkiye

BEN KİM İSEM OYUM

Yusuf Ziya Bahadınlı

Cinius Yayınları

Yıllara Göre Yusuf Ziya Bahadınlı

- 1938 Bahadın'da doğdu (Türkiye'nin o zamanki nüfusu, 13 milyon 643 bin idi), ilkokulu orada okudu.
- 1940 Yozgat Ortaokulunda okudu.
- 1944 Pazarören Köy Enstitüsü'nün ilk mezunu.
- 1947 Bahadın'da öğretmenlik yaptı.
- 1951 Yüksek Köy Enstitüsü- Balıkesir Eğitim Enstitüsü Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümünde okudu.
- 1952 İspir Ortaokulu Türkçe Öğretmeni.
- 1953 Yedek Subay Okulu ve Yedek Subaylık (Tuzla-Kırıkkale)
- 1954 Kars-Cılavuz Köy Enstitüsü Edebiyat öğretmenliği.
- 1957 Konya-İvriz Öğretmen Okulu Edebiyat öğretmenliği.
- 1958 Öğretmenlikten istifa. Ankara-Türk Hava Yollarında memurluk.
- 1959 Düzce Ortaokulu Türkçe öğretmenliği.
- 1960 Öğretmenlikten istifa - İstanbul'da bakkallık.
- 1961 İstanbul Erkek Lisesi Edebiyat öğretmenliği.
- 1965 "Hür Yayınevi" kuruculuğu ve işletmeciliği.
- 1969 TBMM'de Türkiye İşçi Partisi Yozgat Milletvekilliği.
- 1979 Yayıncılığı "Yeni Dünya" adıyla sürdürdü. "İlke" ve "Yeni Dünya" adıyla iki dergi çıkardı. 2.TİP'e kurucu üye sıfatıyla katıldı.

1991

Almanya'ya dâvetli gitti;
bir yıl kalacaktı;
1980 askeri darbe
nedeniyle dönemedi.
Fransa'dan 1983 yılında
sığınma pasaportu aldı ve
Almanya'da Nürnberg,
Berlin, Hannover'de on iki
yıl sürgün kaldı.

Bahadınlı'nın Kitapları:

HİKÂYE

- İtin Olayım Ağam (Hür Yayınevi, 1964)
- Haçça Büyüdü Hatis Oldu (Yeni Dünya, 1978)
- Geçeneğin Karanlığında (Yeni Dünya, 1982)
- Titanik'te Dans (Yeni Dünya, 1986)
- Tavandaki Kırmızı (Hikâyelerinden Seçmeler, Morbenek, 1999)

ROMAN

- Gülleceli Kâzım (Hür Yayınevi, 1965, 1982; Morbenek, 2004)
- Gülleceyi Sel Aldı (Hür Yayınevi, 1972; Yeni Dünya, 1978; Morbenek, 2003)
- Gemileri Yakmak (Yeni Dünya, 1977, 1981; Gelenek, 2000)
- Açılın Kapılar (Yazko, 1985; Hitit, 1989; Milliyet, 1990)
- Devekuşu Rosa (Cem Yayınevi, 1991)
- Lidya Gözleri Yaprak Yeşili (Morbenek, 1996, 2000)

ANI

- Öyle Bir Aşk (Sarmal, 1993; Say, 1995; Gelenek, 2000; İmge Kitabevi Yayınları, 2007)
- Meclis'in İçinde Vurdular Bizi (Asya-Şafak, 2006)

İNCELEME

- Dört Sosyalist Ülke (Hür Yayınevi, 1970)
- Türkiye'de Eğitim Sorunu ve Sosyalizm (Hür Yayınevi, 1968)
- Anadolu Alevîliği ve İslâm Fanatizmi (İnsancıl, 2009)

SÖZLÜK

- Deyimlerimiz ve Kaynakları (Hür Yayınevi, 1958, 1959,1982)
- Türkçe Deyimler Sözlüğü (Hür Yayınevi, 1964,1967,1969- 2 baskı,1971, 1976, 1978, 1980, 1981, 1982, 1984)
- Atasözleri Sözlüğü (Aydın Su takma adı ile) (Hür Yayınevi, 1972, 1973, 1974; Yeni Dünya, 1975, 1981, 1982, 1983,1985,1986,1987,1988; Yuva Yayınları, 1990,1991)
- Türkçe Okul Sözlüğü (Hür Yayınevi, 1975)

ÖZEL BASKI

- Hikâyelerinde-Romanlarında BAHADIN (Morbenek Yayınları, 2003)
- Kırkbir Yazar Kırkbir Yorum
- Bir Hikâyem Var (2011)

Yusuf Ziya Bahadınlının
Yabancı Dillere Çevrilen Kitap ve Öyküleri

Ürünlerinin çevrildiği diller: Polonya dili (Lehçe), Rusça, Çekçe, Almanca, Bulgarca.

Çevrilen kitaplarının adı, yayınevi, yılı, çevrildiği dil, o dildeki adı:

- “Haçça Büyüdü Hatış Oldu” adlı kitaptan iki öykü.
- “Ararat Verlag” yayınevinde 1980ve 1982’de iki kez Almanca ve Türkçe basıldı. Kitabın Almanca adı: “Zwischen zwei Welten”. Türkçe adı: “İki Dünya Arasında”. Kitaptaki öyküler: “Haçça Büyüdü Hatış Oldu- Hatscha İst Erwachsen und Heisst Jetzt Hatisch” ve “Peri Kızı- Die Fee”.
- “Geçeneğin Karanlığında” adlı öykü kitabı, “Express Edition” yayınevi tarafından Almanca 1984 yılında “in Der Dunkelheit Des Flures” adıyla yayımlandı.
- “Ankara Kapıcısı” “Gül Yüzlü Efendim” öyküleri, “Kontynenty” adlı dergide 1972de Lehçe yayımlandı.
- “İtim Olayım Ağam” adlı öykü, “Przeglad Orientali Styczny” adlı dergide 1972de Lehçe yayımlandı.
- “Otuz Beş Yıl” adlı öykü, “Kontynenty” adlı dergide 1973’te Lehçe yayımlandı.
- “Türkiye Devrim Müzesi” adlı öykü, 1974’te Rusça “3BE3AA BOKTOKA” adlı dergide yayımlandı.
- “Haçça Büyüdü Hatış Oldu” adlı öykü. Çekçe “SvetovaLiteratura” adlı dergide 1982de yayımlandı.
- “Haçça Büyüdü Hatış Oldu” adlı öykü, “Türkische Erzählungen” adlı antolojide Almanca yayımlandı. (Antoloji 2.baskısını yaptı.)
- “Titanik’te Dans” adlı kitabından, “Bir Ses (Tırtıl Çiçeği)” adlı öykü, “Forum Zeitschrift für Auslanderfragen und- Kultur” adlı dergide yayımlandı. 1985, sayı:2
- “Işıltı” adlı öykü “Zeitschrift für Kulturaustausch” adlı dergide 1985’te Almanca yayımlandı.
- “Bir Ses” adlı öykü, “Forum” adlı dergide 1985’te Almanca yayımlandı.
- Birkaç öykü de Bulgaristan’da yayımlandı, ancak hangi dergilerde, kaç yıllarında olduklarını hatırlanmıyor.

*“Ben bir bıçaktım,
Hep kestim!
Ama başkalarına, Hep
başkalarına...”*

ÖZDEMİR ASAF

İÇİNDEKİLER

'Ben Kim İsem Oyum"	11
İlıcılığan.....	12
İlk Yıllar	13
Musa'nın Asası	17
Tavandaki Kırmızı.....	20
Kurşun Sesi	24
Köy Enstitüleri Türkiye'ye Ne Getirdi	27
Kaynağına Bakın Bir.....	30
Uyur İken Uyardılar.....	33
Onlar	38
İlk Öğretmen.....	39
İürkiye İşçi Partisi - TİP-.....	48
Ben Milletvekili Değil miyim?	55
O iyi İnsan	58
Ölm Kalım Çizgisi.....	63
"Vesile-i Cemile"	70
Ve Hasan Usta	74
[] günlerde TİPTİ dostlara yazdığım bir mektuptan:	78
MAHKEME	82
Yağ Küleğinde Lenin	83
Almanya'da İken	88
Berlin	92
Bâtınlık (Anadolu Aleviliği)	98
Anadolu Aleviliği ve İslâm Fanatizmi	103
KISA KISA.....	107

BEN KİM İSEM OYUM

*“Kitaplarımda başkalarını anlattığımı
saniyordum. Bir de baktım ki her birinin
içinde ben varım.”*

Elinde değneği, sırtında aba, davar güderken Musa; dağların en yüksek bir yerinden aşağılara sızan bir ışık görür. Mavimsi, ateş parlaklığında bir top ışık. Şaşkın şaşkın dağın tepesindeki o “muhteşem” ışığa bakarken, ışığın bir sese dönüştüğünü duyar Musa.

“Muusaaa! Sen kimsin?”

Musa; şaşırmış, etkilenmiş, şaşkın, yine de sâkin bir sesle cevap verir:

“Ben kim isem oyum!”

Davudi ses devam eder:

“Âferin Musa, bildin; bundan böyle sen, peygâberimsin!”

“Ben kim isem oyum” sözü bana çok ilginç ve anlamlı görünmüştü.

Bir de Valery'den:

“Kimsin sen, ben olabildiğim kişiyim.”

BICILGAN

O günlerde, yani dünyanın havasını ilk kokladığım ve duyduğum ilk acıyla viyaklarken dudağıma sürülen şarap, bana iletilen ilk mesajdı.

O mesaj haz'dı, özgürlük'tü, renk'ti, silâh'tı ve bir dede yadigârıydı.

Sonra beşik,

Sonra höllük!

Beşik, dünyada bir yerim olmasının; höllük de toprağa sağlam basmanın adı idi.

Ayağa kalktığımın ilk günü “yürü” dediler, anadan üryan. O gün de acı duydum, yürümek acı veriyordu.

Bir gün gerçekten yürüdüm; taşa, toprağa, dikene bastım yalınayak. Parmak altları ve araları kan dolardı; biz buna “bıcılğan” derdik.

O günden sonra her yeni bir yürüyüşümde kan vardı parmak aralarında, acı vardı, haz vardı...

İLK YILLAR

“Yüksek, çok yüksek bir dağın doruğuna çıkın, ufkunuz çok geniştir şimdi. Bakın çevrenize: Büyük büyük dağlar, tepeler var; çırılçıplak. Havva, bu yerde dünyaya gelseydi eğer, örtünmek için tekbir yaprak bulamayacaktı!.. Bu dağlar, bu tepeler arasında köyler göreceksiniz, yüzlerce... Uzaktan, kayalarla donatılı birer toprak parçası gibi görünürler. Üç beş söğüt, kavak, küçüle küçüle mendilleşmiş tarlalar da olmasa, tanıyamazsınız. Yaklaşmak, daha yaklaşmak gerek, ta ki köpek sesleri duyulana kadar.

Bu köylerden dumanlar tüter: Tezek dumanı, saman dumanı. Yükselirler, yükselirler, yukarılarda birleşirler. Bir de tezek, saman kokan bu dumanlardan tanırırsınız.

Bu köyler arasında yollar vardır, eğri büğrü yollar. Dizi dizi kağnılar; yaya, atlı, eşekli köylüler görünmese, yollar da seçilmez.

Günün her anı başkadır bu yerlerde. Sabahları insanda yaşama sevincinin belirmesiyle yok olması bir olur. Hele akşam olmaya görsün, bir daha sabah olmayacakmış gibi öylesine çullanır ki sımsıkı kavrar insanı. Mevsim, ister bahar olsun,

ister yaz, hepsi bir. Duyan yürek, düşünen kafa için değil bu yerler. Bundan yüzlerce yıl önce böyleydi, bugün de böyle.

Анаш o denli çok doğurmuş ki benim ne zaman, evin hangi köşesinde, nasıl doğduğumu anımsamaz. Ne zaman sorsam, “Bilmem ki yavrum, kış mıydı yada yaz mı?” der, bir türlü işin içinden çıkamaz. Ama şu bir gerçek ki ben Güllüce’de doğmuşum. Anamın hemen hemen sütü yokmuş. Bir eşekle bir keçi, bana sütanalığı etmiş. Bu yüzden kentli çocuklar gibi benim de bir sütanam, daha doğrusu bir insan sütanam olmamış. Anamın, babamın bana özenle baktığını anımsamıyorum. Kıyıda, köşede, küllükte, gübrelükte tavuk, cücük, kedi, köpek birlikte oynardık, birlikte büyüdük. En doğal isteklerimi bile ağlayarak alırdım. Anamın “Gel Kâzım, acıktın, bir şeyler ye” dediğini anımsamıyorum. Ben acıklar, ben ağlar, ben bulur, ben yerdim. Yeme işi sabah, akşam pek dert değildi. Evde nasıl olsa bir şeyler pişerdi. Öğle yemeği diye bir gelenek yoktu Güllücede. Bu yüzden öğleleri hep ağlardım. Dayak olmasa ağlamak pek bir sorun değildi. Haydi dayağı da savuşturdum diyelim, aç kalmak pek dokunurdu bana. Yıllar sonra, kentli çocukların ellerinde üzeri yağlı, reçelli ekmek dilimleri görürdüm de içim sızlardı!

Giysinin sözü bile edilmezdi. Uzun bir içgömleği her şeyimdi: Ceketim, pantolonum, donum ve paltom. Yazın da, kışın da... Uzun yıllar sürdü gitti bu!

Bir gün bir yol düşündüm. Artık bana da bir don alınmasını, bunun gerekliliğini babama anlatmalıydım. Evde bir sürü çocuk vardı benim gibi. Tek tek düşünülmezdik. Kişisel girişim tek çıkar yoldu. Ama isteğimi değişik bir yoldan göstermeliydim. Belki ancak o zaman varlığımı sezdirirdim, ancak o zaman isteğim olurdu.

Babam yemek yiyordu. “Evlik” denen geniş bir odaydı burası. Büyük kalın direkleri vardı. Bunlardan birinin arkasına geçtim. Babam beni görmüyordu. Sırtımdan her şeyim olan gömleğimi çıkardım. Çırılçıplaktım şimdi. Gömleğin

kollarını bacaklarıma geçirdim. Titriyordum, coşkuluydum. Üstünü de belime doladım. Paçaları dar bir don vardı bacağımda şimdi. Çok beğenmişim. Babamın da beğeneceğini, daha doğrusu anlatmak istediğimi anlayacağını, kısacası bacağıma bir don alacağını düşünüyor, sevincimi gizleyemiyordum. Konuşursam sesim titreyecekti. Biraz bekledim, kazla kalamadım, bir anda babamın önüne fırladım. Önce görmedi babam beni. Karşısında ısrarla durduğumu anlayınca gözlerini kaldırdı. Beni bir süre süzdü, ellerini uzattı sonra, yanma çağırdı, gülmeye başladı. Hiç alışıktı olmadığım bir şey yaptım, bir hızla kucağına atıldım. Çıplak sıska kollarımı boynuna doladım. Gözlerimden durmamacasına yaş dökülüyordu...

“Ağlama” dedi babam, “ağlama, yarın kasabaya gideceğim, ilk işim sana bir don almak olacak.”

O gün sabahı zor ettim.

Donlu olmak ne güzel şeymiş. Oynarken, koşarken, güreşirken, dövüşürken, uyurken bir kendine güvenirlilik, bir rahatlık duyuyordum. Bir yerlerinin kapalı olması gibi güzel ne vardı dünyada! Rüyalarımızda kendimizi çıplak gördüğümüzde nasıl tedirgin oluruz. Rüya değildi, bu bir gerçektir.

Yeni donum, daha doğrusu donum, bana birçok üstünlük verdi: Kendimde büyük insan olmanın sevincini duyuyordum. Daha güçlü, daha güvenliydim. Eskiden öne eğile bükülerek çıkan kamburum düzeliyordu. Sırtımdaki o kambur, şimdi göğsümde bir şişkinlik olmuştu. Çevremde kimselerin olmadığını görünce, ilk işim eğilip donuma bakmak oluyordu. Ne parlak, ne yeni, ne onur vericiydi!

Eskiden pek farkında değildim, yeni donumdan sonra anladım ancak: Donumu seyrederken topukları yarık, karasından, kirinden derisi görünmeyen bir çift çıplak ayak gördüm. Neredeyse okula gidecek yaşa gelmişim. Yine de toprakla ayaklarım arasında bir deri, bir tahta yada bir başka şey girmemişti. Kışın da böyleydi yazları da...

O da oldu. Bir arığım oldu. Hem de manda derisinden! İşlenmiş, üstüne katran sürülmüş, uçlarında mavi boncuklar... İçine giydiğim püsküllü yün oraplarım burcu burcu sandık kokuyordu. Biraz önce, değnek üstünde atılık oynadığım arkadaşlarımla, taşlara takıla akıla kana bulan parmaklarımla benzerliği silinmişti birden. Onlarınk kanlı, çamurlu, benimkilerse uçları boncuklu arıkla, püsküllü, nakışlı çorap içindeydi. Bu durum beni hayli keyiflendiriyordu. Hani rüyamızda kendimizi kuşlar gibi uçar görürüz; şöyle ayaklarımızı yere bir vurduk mu bir anda havalarda, bulutlarla yan yana oluruz. İşte ben bir tüy gibi hafif, kuşlar gibi havalardaydım şimdi...

Güllüceli Kâzımdan

Not: Bu anlatı, bilindiği gibi ocukluğumun Bahadırıdır.

MUSA'NIN ÂSASI

“Yoğun bir sis içinde belli belirsiz, çizgileri aşınmış bir resim gibi silik, ne düşündüğü bilinmeyen, kavrak, güneşe bakamayan, ağzında saman çöpü, anımsadığım ben...”

Arık güdüyordum. Koyunların ağzı sürekli yerdeydi. Ben, ötede duran ben'e bakıyordum: Uzun bir gömleği vardı, tek giysisi! Şapkası var mıydı, saçı var mıydı? Gözleri kısıktı, sürekli yere bakardı. Önce ayakları çarpardı gözüme: Çıplak, kirli; tırnakları kırık, parmak araları yara; ben...

Bir oyun icat etmiştim: Ben arıkların gerisinde olurdum, öteki 'ben de hep ileride, arada arıklar; sürekli yürüyüş halindeydik.

Bu oyun aslında benim buluşum değildi: Köy odalarında akşamları Hazreti Ali söylencesi okunurdu. O anda biz duvardaki resme bakardık: Başını göğe kaldırmış bir deve görürdük. Devenin sırtında bir tabut vardı ve ak sakallı, sürmeli gözlü güzel bir adam deveyi çekiyordu. Söylenceyi okuyan adamın sesi yanıktı, ağlatırdı bizi: Deveyi çeken de Ali'ydi, devedeki tabutta yatan da Ali!

Ben yürürdüm, elimde değnek, yanımda Gümüş vardı.

Değneğimi çok severdim, bedenimden bir parçaydı. Onunla konuşurdum, onu okşardım, elimden bırakmazdım; akşamları yatağımın yanında dururdu; gözlerimi açtığımda önce ona bakardım.

Sonra Gümüş, o hayvanüstü bir varlıktı; yılın on bir ayında birlikte olurduk. “Gümüş, Gümüş!” diye ünlerdim, koşarak gelirdi. Yanına diz çökardım; başından tutar, burnunun ucundan, boynundan, sırtından kuyruğuna kadar okşardım. Arada bir bakışırdık, göz aklarındaki kırmızı benekler, ağlamış da üzüntüsünü sürdürüyor izlenimi verirdi, duygulanırdım; başını avcuma alır, alnından öperdim. Gümüş un bu sevgiden utandığını sanırdım, gitmek isterdi, bırakmazdım; şaşırarak bakardı. Ona olan sevgimden yorulduğunu düşünür, küserdim. Bir süre kendi haline bırakırdım, sonra ünlerdim, koşar gelirdi, sevinirdim.

Gümüş’le konuşurdum. Gümüş, değnek, bir de ben bir aileydik. Arıklara acırdım; insan buyruğu altındakileri sevemiyor olmalı! Değneğin ailede önemli bir yeri vardı, o bir meşe değildi.

Uzun zaman bekledim, değneğimi bana ak sakallı nur yüzlü, yaşlı bir adam versin istedim. Sonra meşe ağacından bir dal kestim. Olsundu, bir gün mutlaka gelecekti; değneğimi taş a çaldığımda sular fişkıracaktı; denize vuracaktım sonra, deniz yarılacak, on iki yol birden açılacaktı, insanlar bu yollardan geçecekti. Değneğin adı “âsa” olacaktı. Çobanlığım sona erecekti. Musa da böyle yapmamış mıydı, o da çobandı. Beklemeliydim, belki de küçük olduğum için gelmiyordu ak sakallı adam, ama bir gün mutlaka gelecekti!

Bazen nasıl da keyifleniyordum: Bir kızdım mı (o anda arkadaşlarımı düşünüyordum), atacaktım âsamı, çatal boynuzlu kocaman bir yılan, yerde sürünmeye başlayacaktı, başını kaldıracak, dilini çıkaracak ve ıslık çalacaktı, bense hiçbir şey olmamış gibi eğilip değneğimi, yani âsamı alacaktım yerden. Arkadaşlarım bana hayran, biraz da korkarak

bakacaklardı!

Ve birden görürdüm, arıklar yayılıyor; Gümüş, kuşların peşinde; “ben”, sırtında uzun gömleği, elinde meşeden değneği, saçı uzun mu kısa mı, gözleri yerde, ayakları yalın, orada öylece duruyor...

Oyunumu sürdürürdüm: Ben arıkların peşinde olurdum, öteki ‘bense önde yürürdü; boynunu görürdüm, incecikti; ayağına diken batar ve birden zıplardı; o incecik boynundaki kocaman kellesiyle eğlenirdim, rüzgâr vurmuş bir armut gibi sallanırdı, acırdım!

Değneğine dayanıyordu, kamburunu düzeltti, gömleği harmanı oldu şimdi ve arıkların sırtında bir tabut belirdi, geride de ben!

Arıkların önünde ben, tabutta ben, geride ben; güneş tepemizde, kum ayağımı yalıyor!

Uzarlarda bir karartı var, belki de ak sakallı, nur yüzlü yaşlı adam bana geliyordur!

TAVANDAKİ KIRMIZI

Çocukluğumu, önce "baba evi" ile hatırlıyorum. O ev şimdi yok. Annemi, babamı, bir de çocukluğumu ancak bu evle düşleyebiliyordum! On beş yıl orada yaşadım. On beş yıl, hayatımda önemli bir dilimdir. Romanlarımın, hikâyelerimin çocukluk kaynağı oradandır. Benim için böylesine değerli kaynak bana sorulmadan satıldı; nedenini de hâlâ bilmiyorum. Duyarsızca, bencilce ve bir de bildik mülkiyet sapkınlığının köylücesi, çocukluğumu, sevincimi sildi, yok etti, kala kala bu yazı kaldı.

Yoksa diyorum, doğaya sevgim, önce babama, sonra çiçeğe, kuşa, kitaba, resme, müziğe o tavandaki kırmızıyla mı başladı? Şimdi, belleğimde kazılı kalan bunca anının ilki olmalı diye düşünüyorum.

Hele babamın, benzerine hiçbir kimsede rastlayamadığım o kendine özgü gülüşünü, ilk kez o günlerde fark etmişim gibi geliyor bana. Gerçekte bütün babalar öyle mi güler, yoksa babama mı özgü, kestiremiyorum.

Sırt üstü yatardım ve baka baka uykuya dalardım. Zengin

çağrışımlara beni nasıl da götürürdü! Bildiğim bütün dağları, tepeleri, havada uçan kuşları (gökyüzünün maviliği yine mavi kalırdı), söğütleri, kavakları (yeni sürülmüş toprağın karalığına, başakların sarılığına, bağ çubuklarına dokunmazdım) bir bir kırmızıya boyardım.

Tavanın ortasındaydı, çevresinde çitalardan oluşmuş bir baklava dilimi vardı; avuç içinde toplanmış bir kadın eşarbi gibi dururdu; çevresine serpiştirilmiş (aynı kumaştan) birer kırmızı gül görünüşlü benekler görürdünüz.

Sonraları sık sık düşünmüşümdür. Hangi usta, nasıl bir beğeniyle yada hangi nedenle onu oraya yerleştirmişti!

Şu kesindi ki, bu kumaş parçası, renkli, zengin, bol çağrışımlı ve o yılların korkunç yalnızlığından kurtaran bir mutluluk sunardı bana.

O usta ki, başlarda o kumaşı oraya yerleştirirken benim küçük, daracık dünyamı biraz olsun zenginleştireceğini biliyor muydu dersiniz?

Gözlerimi kısar, kapayacak gibi yapar, sonra da bütün tavanı beynime tıkarcasına dört açardım.

Artık dünyam belirlenmişti: Hoşlandığım, sevdiğim nesne üstünde bir nokta saptar, kırmızıyı oraya yerleştirir, çevresine bir baklava dilimi çizer, sonra benekleri serpiştirirdim.

Köye bir bayan öğretmen geldi bir gün. Dudaklarını nar kırmızıyla boyardı. Dudağa boya sürüldüğünü ilk kez onda görmüştük; güldükçe dilleri ak ak parlardı. Her fırsatta yaklaşır, dudaklarını bir de kendi kırmızımla boyar, çevresine benekleri yayar, baklava dilimini de çiziverir, sonra hayran hayran seyreylerdim. Her seferinde öğretmen:

“Sen neden çok bakıyorsun bana ha!” der ve gülerdi.

Artık her yer benim için bir çizim alanıydı: Tabaktaki çorbanın üstüne, kuzuların sırtına, maydanoz karığının ortasına, komşu kızın yanağına, daha büyüyünce de kimi kadınların göğsüne, kalçasına çizdim!

Gün oldu ki, ben bu kırmızıyı sevmeliklerime, beni

korkutanlara çizdim: Çirkinliklerin güzelleşeceğine, korkularımın gideceğine, zorbalıkların son bulacağına inanmaya başladım.

Sözgelimi, kuzu güderken kurtlardan korkmaz oldum; ağzına bir çizdim mi ısırması olanaksızdı. Ekin bekçisinin eline çizerdim; öküzlerim ekine, çayıra girdiğinde, sopasını kaldıramazdı!

Küçük bir kız kardeşim vardı, oyunumu ona da oynardım (sırrımı bir o bilirdi); “haydi ağabi yap” derdi; “tamam” derdim, “bak gözüme!”

Koç karışımı günlerindeydi; koçları bir süre koyunlardan ayrı tutardık; sonra onları boyar, süsler, koyunların arasına salardık.

Bizim sekiz on koçumuz vardı, onları ben güderdim. Koç karışımına bir gün kala kardeşim aزیğımı getirmişti:

“Bak” dedim, “koç bana tos vurmuyacak.”

Koçun birini ayırdım, bana hamle yapması için onu kıskırtmaya başladım ve alnının ortasına kırmızıyı kondurdum, baklava dilimini çizdim, benekleri serpiştirdim. Koç, bana doğru koşacak, bir adım kala gerisin geri dönecekti, emindim. Koç, bir hışımla koştu, geldi ve suratıma öyle bir kafa vurdu ki, gözlerimden yıldızlar uçtu, arka üstü yuvarlanmışım, dakikalarca kalkamadım. Bir zaman kardeşimin yüzüne bakamadığımı anımsıyorum.

Kırmızım, beni hayal kırıklığına uğratmıştı. Ona küstüm, günlerce bakmadım. Ama, içimden bir ses, “haydi bak, haydi bak!” diyordu. “Bakmayacağım işte!” diyordum, “bakmayacağım!”

Babamı arkadaşları sık sık görmeye gelirdi. Hiç durmamasına gülerlerdi. Onları o günlerde daha çok kahvaltı zamanı görüyordum. Gülüşlerine bir de çayın kokusu karışırdı. Her şeye, ama her şeye gülerlerdi. Bardak çatlayıp da sular yere döküldüğünde gülerlerdi; çay kaşığının sesine gülerlerdi;

çlerinden birinin çayı h p rdetmesine gülerlerdi.

“Haydi, sen de i!” derlerdi, sevinirdim, h lime bakar gülerlerdi.

O anlarda odada her Şeyin g ld g n  sanırdım; yerdeki cilimler gülerdi, duvardaki resimler, çay bardakları gülerdi. Ve Öte tam o sırada bir de ne göreyim (sevincim kararımı inutturmuŐtu), tavadaki kırmızı da gülüyor!  nce tomur- 1 ıkmıŐ da birden açılmış kocaman bir kırmızı g l olmuştu!

(liderek büyüyordu, g len bir yüz gibi büyüyordu! Babamın:

“Ne bakıp duruyorsun tavana?” demesiyle irkildim; tekeleyerek:

“Gülüyor” dedim.

“Ne gülüyor?” dedi, tavana bakıp gülmeye baŐladılar.

“Tavan gülüyormuŐ!” Kah! Kah! Kah!..

Hızla kalktım oturduğum yerden, koşarak odadan dışarı pktım.

Bir gök mavisinin, bir orman yeŐilinin, göldeki sarının, kardaki beyazın insana nasıl da g ld g n  babamın fark el memesine üzülüyorum, hele kırmızının!

KURŞUN SESİ

Anam beni severken öpücüğe boğar, sonra bakar bakar “köşek gözlüm yavrum benim, köşek gözlüm” derdi.

Anamın bana neden “köşek gözlüm” dediğini bilirdim. Köşek; deve yavrusuydu, yeni doğduğunda gözlerine bakmaya doyum olmazdı; Işıklı bir karalığı vardı, insanlara bir şeyler söyler gibiydi; derin, berrak ve hüzünlüydü.

Bir adım ötemdeydi şimdi, büyüklerinin yanında ince uzun bacaklarıyla ve o köşek gözleriyle dolanıp duruyordu.

Hani birini aşağılamak için “deve güden” derler ya, işte ben ağabeyimle bu işi yapıyordum, deve güdüyordum.

Develeri ıktırdığımızda ağabeyim, “sakın sen de uyuma” demişti, “başımıza bir iş açmasınlar!”

Ben, kurt köpek ulumasını, tilki çakal bağırmasını, geyik ünlemesini duydum; boğa, manda, koç teke kesimini gördüm. Ama kesilirken devenin çıkardığı ses, ne bir hırıltıdır ne inilti; insan yüreğinde yarattığı titreşimi hiçbir canlının duyurabileceğini düşünemiyorum.

Bizim deveyi tırpanla kesmişlerdi. Yakarıyor muydu, sanmıyorum; belki de hayvan dilinde, hayvanın hayvana

yapmadığını hayvana yapan insanoğluna bir sövgüydü bu!

Ağabeyimin, toprağa uzanırken içinde korku taşıdığı cesindi; deve kini üstüne çok söylenceler duymuştuk.

Develerin en küçük bir hareketini bile izliyordum. İlgi alanım giderek yön değiştirmiş, onların ne yapacağından i, ok ne yaptığı dikkatimi çekmeye başlamıştı.

Ben, devenin kin tuttuğuna inanmıyordum. O yaşında rayvanlar üstüne nice gözlemlerim vardı. Şimdi de aynı calınlayım; insanoğlunun tüm değerlendirmeleri kendi çıkarı izerinedir. Devenin kinciliğine inanmadığım gibi, tersine özel bir sevgi duymaya başlamıştım. Kısa bir zaman önce I anığı olduğum bir olay, bu sevgime biraz garip, değişik bir I и »yut cazandırmıştı: İlginçti, devede insanımsı yanlar vardı.

Bir erkek devamız vardı; oturuşunda yürüyüşünde, du ru şunda, başını havaya kaldırırken, geniş alırken, bakışında m onur ve ağırbaşlılık vardı ki, bana pek erkekçe, pek güzel görünürdü.

Çevre köylerde devesi olan köylü de duymuş bilmiş olmalı ! dişi develerini yüğürtmek için bize getirirdi.

Bir gün böyle bir olaya tanık oldum:

Bizim erkek deve nedense o gün çiftleşmek istemiyordu. Dişi deveyi yere ıhtırmışlar, her bir yanını süslemişlerdi. Alnına aktıkları aynalar, iki kulağı arasından burnuna doğru parıl parıl parlıyordu. Üstüne kilimler örtmüşler, onların üstüne de her yer ayna takmışlardı yine.

Erkek deveyi, yere ıhtırılmış, her yeri aynalarla kilimlerle üslü lişi devenin çevresinde sürekli gezdiriyor, “hadi yavrum, hadi yavrum” diyor ve ağzına top top yem veriyorlardı.

Dişi deve kıpırdadıkça alnındaki, boynundaki, kilimlerdeki aynalara yansıyan güneş ışını, tatlı söz ve top top yem, bizim erkek deveyi tatlı bir sonuca ulaştırmıştı.

Onlara bakıyordum, erkek deveye dişilerden biri yüz yüzeydi. Ağabeyim uyuyordu. Bense bakışlarımı onlardan alamıyordum. Bir ara boyunlarını doladıklarını gördüm;

birinin başı bir yana, birininki de öbür yana bakıyordu. Ve öylece kaldılar. Biraz sonra dişi, boynunu yere yatırdı; erkek, dişinin boynunu hafif hafif ısırılmaya başladı. Ağız ağıza geldiler, sonra birden ayağa kalktılar, sağa sola baktılar ve yeniden ıktılar; yine yüz yüzeydiler.

Dişi, bir vapur güvertesinde uzak kıyılara bakarken sakız çiğneyen bir genç kıızı; erkeğe sevgilisinin eli elinde, ama aldırılmaz görünün vakur, romantizmini de yitirmeyen bir “yaman adam”ı oynuyor gibiydi.

Yanlardan yünler akıyordu. Boyunlarından sarkan tüy, bir salkımsöğüt dalını andırıyordu. Hörgüçlerine bakıyordum, kimi sağa, kimi sola sarkıyordu.

Bir süre öylece kaldılar, söze dönüştürmeden gözleriyle konuşan yeni tanışmış bir çifti andırıyordular.

Köşekse, bir gün insanoğlunun ona neler edeceğini bilmeden gezinip duruyordu.

Benimse beynimde, bizim kesilen devenin çığlığı vardı: Kimi zaman uzaklarda, kimi zaman yanı başımda; bir yalvarı değildi, bir ağıt değildi. Belki de bir canlının, hem de akli olan, yüreğinden, vicdanından söz edilen birinin başka bir canlıyı boğazlamasını lanetlemesi yada doğaya, hayata, yaratana, yaratılana ve bir anlamda da her şeyin anlamsızlığına sıkılan bir kurşun sesiydi!

1993
“Öyle Bir Aşk’tan”

KÖY ENSTİTÜLERİ TÜRKİYE'YE NE GETİRDİ

“Hayat, bir öyküye benzer” der Seneca: “Önemli olan yanı, serinin uzun olması değil, iyi olmasıdır.”

Köy Enstitüleri, kuruluş felsefesi içinde ancak beş altı yıl çalışabildi. 1940’larda kuruldu; ilk mezununu 1944’lerde verdi. 21 köy enstitüsünden toplam 20 bin öğretmen yetişti.

- 20 bin köylü çocuğundan, 200 bin okumuş, şehirli çıktı.
- İlk kez, köylü çocuğunun askerlik ve kimi angaryalar dışında da görev yapabileceği hatırlandı.
- Köy Enstitüleri, bir okul olmaktan çok bir aydınlanmacı rolünü de edindi. “Eşitlikçi toplum” kuruculuğunda (kurucu öğeler arasında) sayılmağa başlandı.
- İkinci Dünya Savaşı içinde bile, okul için harcananın % 70’ini okul karşıladı.
- İlk kez köylü çocuğu için Meslek Yüksek Okulu (Yüksek Köy Enstitüsü) açıldı.
- Türkiye’de ilk kez karma yatılı parasız okul kuruldu.

- Öğrenim, iş içinde yapıldı.
- Kitap okuma özendirildi.
- Köy kalkınmasında köylü çocuğu esas alındı.
- Herkesin, her şeyin eleştirilebileceği belletildi.
- Halkın her sorununun, kendi içinden çıkanların çözebileceği sezdirildi.
- Düşünme, akıl ve bilimi kullanma gereği olarak öğretildi.
- Soru sormak, sorgulamak insan olmanın önemli şartı sayıldı.
- Onlarca yazar, politikacı, sanatçı, düşünür yetişti.
- Köy enstitüleri, sosyalist bir kuruluş değildi; ama sosyalizmin anlaşılmasına hizmet etti. İşte bu “fincancı katırlarının ürkmesine vesile oldu.
- Köylünün ürününün şehirde oturan tüccarlarca değersizlenmesinin anlaşılmasına hizmet etti.

Türkiye Büyük Millet Meclisinde 4 yıl; değişik partiler içinde, Köy Enstitülerini kapatanlardan yüzlercesini tanıdım: Bunlar, yalnız Köy Enstitülerini değil; modern, medenî, İnsanî ne varsa yıkıp devirecek yapıda insanlardı!

Köy Enstitülerinin açılışında büyük emeği geçen İnönü: *“...Ben Köy Enstitüsü düşünüşüne inanmışımdır. İnanmış bir insan sonuna kadar bunu yürütür. İdealizmde, felsefede bu böyledir. Ama ben politikacıyım, uygulayıcıyım. Ben gücümüne göre, gücümün var olduğu yerde gücümü gösterebilirim. Ben dâhi değilim, politikacıyım. Çünkü artık gücümü yitirdiğim bu noktada, orada dururum. Bu noktada gücümü yitirmiştim. ..”* demişti.

Asıl mesele şuradadır.

Devleti yönetenler şehirlerde oturur ve devlet, bunlarla vardır. Bunlar “okumuşlardır”,

bunlar büyük sermaye sahipleridir...

Halk yığınlarını cehâlet içerisinde tutup sömürme özlemi;

tarihin başlangıcından bu yana her toplumda belli sınıflar tarafından sürdürülegelmiş bir siyasettir.

Bir Arap atasözü: “Cehlûn yavlûni hayrun min aklîn ahulâhu!” (Arifi desteklemektense cehâleti desteklemen daha hayırlıdır.”

İslâm âlimi İmam Gazali, “ Ey yönetici, yönetimin birinci şartı; yöneteceğim insanların câhil kalması gerekmektedir.” İngiliz Parlamentosunda, ilköğretim zorunluluğu görüşülürken bir lord: “Bu yasayı getiren efendiler, herkesi okutmak istiyorlar. Ben bindiğim atın benden daha akıllı olmasını istemem.” demiş!

Köy Enstitüleri yasası Meclis’te görüşülürken bir milletvekili Köy Enstitülerin kurucusu İsmail Hakkı Tonguç’a: “Yahu Hakkı Bey!” der, “senin hiç işin yok mu, bu kadar hergeleyi okutunca bize kim hizmet edecek!”

KAYNAĞINA BAKIN BİR

Köy Enstitülerini bitirip de köye öğretmen olarak döndüğümüzde köylünün “cehalet”i ve “sefalet”i karşısında düşünmememiz, sorgulamamamız, elimizden ne geliyorsa yapmamamız olamazdı. Ama her seferinde görecektik: Toprak ağaları, şeyhler, çok uluslu şirket sahipleri, büyük bürokratlar ve bunların meclisteki vekilleri karşımızdaydı. Bize ancak beş altı yıl dayandılar.

Ankara-Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü öğrencilerden bir bölümü bizler, bir gece sabaha karşı, daha uykumuza kanmadan yataklarımızdan kaldırılıp cemselerle Ankara tren istasyonuna götürüldüğümüzde (sürülüyorduk) tarih 1947 idi ve iktidarda CHP, İnönü cumhurbaşkanı, muhalefette ise DP var idi.

Önce Yüksek Köy Enstitüsü kapatılmıştı. Hükümet kararını verdikten sonra bir de Meclis başkanı yerinde görmek istemiş ve Hasanoğlanda ilk karşısına çıkan küçük sınıflardan bir öğrenciye: “Yurtseverlik ne demektir çocuğum?” diye sormuştu.

“Ağaç dikmektir efendim, kendi işini kendin yapmak

demektir; yani okulunun duvarını...”

“Kes!” demişti, okulu terk etmişti ve giderken başkan Karabekir, yanındaki milletvekillerine: “Vatan için ölürüm, demiyor” demişti. Elli yıl önce vatan için öldü yurtseverlik! Kimi sözcükler, elli yıl içinde nasıl da anlam değiştirmiş! Sözüm ona vatan için öldürenlerden gurur duyuyor şimdilerde Türkiye!

Elli yıl bir ömür demektir, yazık ettiler ömrümüze.

1970’lerde gerçekten yurtsever ve idealist birkaç yüz genç, “kırdan kente” yürümek için dağlara çıktığında onlardan çok önce devlet, hükümetiyle, Meclisiyle, paşasıyla, toprak ağası, tarikat şeyhi, büyük zengini, büyük bürokratiyla Köy Enstitüleri yerine kurduğu İmam Hatip kökenli gençlerle “kırdan kente” yürümüştü.

İmam Hatip okulları yurdun dört bir yanını sarmış, bir fabrika ivcenliğiyle şeriat ordusuna durmadan asker ürettiyordu. Köy Enstitüleri ders programının içeriğinde “üretim içinde, işe ve beceriye dayalı eğitim ve öğretim felsefesi” vardı. Bu yöntemle öğretmen adaylarında, yurt ve ulus sevgisinin sözden çok yaparak yaratılması isteniyordu; öğrencileri, soru sormak, doğruları- gerçekleri akıl yoluyla buldurmak gibi bilimsel düşünmeye yönlendirmek isteniyordu.

Yazık ettiler bizlere, ülkeye yazık oldu.

Artık bilmeyen yoktur: Köy Enstitülerine giden yoksul köylü çocukları bugün İmam-Hatip okullarına devam etmekte. Burada yetişen yüz binlerce genç, milletvekili olup meclisi doldurmuyor sadece; vali, kaymakam, savcı, yargıç, öğretmen değil sadece; holdingler, fabrikalar, partiler kurmalarına da bir diyeceğimiz yok; yerel yönetimler de onlarda; Çorum’da, Maraş’ta yüzlerce Alevi’yi öldürenlerle bir ilğimiz yok diyeceklerini sanmıyorum. Hele Sivas’ta 37 kişinin diri diri yakılması! Artık ne yapıyorlar, ne yapabilirler biliyoruz. Ama şunu çok iyi bilmeliyiz: 1920’lerden 1946’lara kadar yirmi beş yıl içinde oluşan hava içinde özgürleşen, kendi-

ni insan gören, düşünen; iradesine, kişiliğine yeteneğine, kısacası kendine güvenen; doğayı, yaşamayı seven insan sayısı günden güne azalmaktadır. Özgür insan yerine kul iradesi, kişiliği, yeteneği, kısacası tüm geleceği daha ana rahmine düşmeden yok olan milyonlar geziyor aramızda, beyni çıkarılmış kuşlar benzeri! Elli yıl bir ömürdür. Daha nice ömürlere kıymak istenmiyorsa, müzik, fizik derslerinde Atatürkçülüğü kurtarma yerine, ciddi ve korkusuzca işin aslını aramak gerekmez mi, Atatürkçülüğü gerçekten kurtaracaksak. .. Sular neden bulanık akıyor elli yıldır, kaynağına bakmak kimsenin aklına gelmiyor mu?

UYUR İKEN UYARDILAR

1940'lı yıllar, Kayseri Pazarören Köy Enstitüsünde öğrenciyim. Alman orduları dört bir yana saldırmış; Türkiye'ye büyük bir korku almış! Edirne'den girdi girecekler! "Köylerinize yidin!" dediler, "bir üreliğine!"

Görmüyorduk, ama içimizden duyuyorduk. Üstümüze ıslümüze yürüyordular, salt çizmeydiler; çizmelerinin altı s.ifi demirdi, çabalar sivri sivriydi, bastıkça kan fıskırırdı battığı yerden. Üzüstü yatmıyorduk, rap rap basabilirlerdi. Akşam böyle öylüyorlardı, sabah böyle, radyolar böyle. Sonunda "hadi gidin köyünüze" dediler, "köye bir şey olmaz; Almanın bombası ayetlidir! Sırtlandık torbalarımızı, köyün yolunu tuttuk, yürü yürü bitmez. Bir kuş uça üs-

ümüzden, yere yatıyorduk neredeyse. Öyle söylemişlerdi. Yastık yüzünden torbalarımız sırtımızdaydı şimdi; kendimizi birer er gibi görüyorduk, giysilerimiz bu sanımızı güçlendi-

ı yordu. Birer de mandolinimiz vardı, kilometrelerce yolu böyle yürümüşük.

Güneşle çıkmıştık yola, o bizi istasyona gelmeden terk

etmiş, yine de birlikteliğin verdiği yakınlığı esirgememişti bir süre. Yağmur yaman bastırmıştı sonra, baharın beklemiş açlığıyla. Şimşek çaktıkça yüzümüzden sızan suların oluşturduğu gülünçlüğü karşımızdakinde görüyorduk. Zor yürüyorduk, bağ yeni belenmişti. Gevşek toprak, yağmurun biraz sıkılmasıyla çamurlaşıvermişti. Budanmış bağ çubukları öbek öbekti, ışık vurdukça aralıklı duran çubuklar yapay yanan şömine odunları gibi parlıyordu. “Tam da sırası!” diyordum, “haydi bir de bomba tepemizden!”

“Ayakkabım!” diye bağırmaya başladı. Ali, “ayakkabım!” Dönüp baktık, ama bir şey göremiyorduk, görmeyenler de böyle bakıyor olmalıydı, ortada ses vardı bir. Durduk öylece, şimşeğin ışığı elindeki tek ayakkabıya düşmüştü ve yüzünden sızan sular Ali’nin ağzını çarpıtmıştı. “Sırası mı yavru?” dedi Ahmet bağırarak, “bir de o mu çıktı başımıza?”

Öylece duruyor, şimşeğin her çakışında geldiğimiz yöne bakıyorduk; yağmurdan korkmuyorduk artık, ama çakan şimşek miydi, yoksa düşen bomba sesi mi? O anda torbadaki dürümlerimizi anımsadım, ya ıslanmışsa!

Yolda bir köye uğramıştık. Ahmet, “teyze” demişti, kapıyı açan yaşlı kadına “yolcuyuz ve öğrenciyiz, acıktık, biraz ekmek verir misin?” Kadın, bizi bir süzmüş, “ya yavrum” demişti, “pekküçükken asker etmişler sizi, girin içeri!” İçeri girmemiştik, kadın ikişer dürüm yapmıştı; yufka ekmeğin birine peynir, birine de katı pekmez koymuştu. Pekmezli dürümleri hemen orada yemiştik; aylardır bir kez olsun, sofradan doyarak kalktığımız görülmemiştir. Yakınacak olsak, “duymuyor musunuz, top sesleri Edirne’yi çoktan geçti, İstanbul’a ulaştı” derlerdi. Peynirli dürümleri de torbalara koymuştuk, acıkınca yiyecektik.

“Onlar ne yavru sırtınızdaki?” diye sormuştu kadın.

“Mandolin teyze” demişti Ali.

“Saz mı?” demişti kadın.

“Mandolin teyze mandolin” diyerek kılıfından çıkarmış,

çalmaya başlamıştı.

“Çal yavru daha çal!” demişti kadın.
Ali hem çalıyor, hem söylüyordu:

*“Uyur iken uyardılar
Diriye saydılar bizi.”*

İkinci dizeye gelince Ali, tezeneyi tellerin tümüne vuruyordu:

“Koyun olduk ses belledik...”

“Belledik deme şuna!” diye bağırmıştı Ahmet, “anladık!”

“Belledik” diye sürdürmüştü Ali, mandolini kılıfına koyarken de ‘muddavık’ demişti gülerek. Ahmet, tarih dersinde “Türkiye Almanya ile müttefik olmalı mı olmamalı mı savaşta?” konulu tartışmada “müttefik” sözcüğünü “muddavık” biçiminde söylemiş, bu yüzden de adı “muddavık” kalmıştı. Ahmet, Ali’nin bu sözüne çerlemiş, ona ters ters bakmıştı. Ben de havayı yumuşatmak için lördüncü dizeyi mandolinsiz söylemiştim:

“Sürüye saydılar bizi”

“Sırası mı yavu ayakkabı yitirmenin?” diye bağııyordu Ahmet. Ali’nin sesi çıkmıyordu. Bir şey göremeden bakıyorduk, şimşegin şığı bir bakımlık sürüyordu ancak. O her şeyi titreten çatırtı, uzayan arılan ateşten çizgiler, bize sevimli görünmeye başlamıştı (bomba la böyle mi düşerdi?): korkutuyordu ama her bir yanı ışığa doğuyordu.

Öylece bakarken gözüme bir kulübe ilişti.

“Koşun!” diye bağırdım, “koşun!”

“Buldun mu?” dedi Ali.

“Buldum, ama ayakkabı değil.”

“Ya ne?” Soran Ahmet’ti.

“Kulübe” dedim ve o yöne doğru koşmaya başladım; arkamdan onlar da geldi.

“Geceyi burada geçiririz artık” dedim tepinerek, ayaklarım vıcık vıcıktı. Sırtımdaki torbayı yastık yapıp oturdum. Kulübe, bağ bekleyenlerce çalıdan çırpıdan yapılmış, çamurla sıvanmıştı. Önü açıktı, yarı yeri su içindeydi. Torbaları açtık sonra, kitapların dışa bakan yanları ıslanmıştı, dürümler hamurlaşmıştı, yiyemedik, iştahımız da yoktu. Yağmurun biraz önceki öfkesi geçmiş gibiydi, şimşek de çakmıyordu.

“Bir kibrit olsaydı” dedi Ali. Ahmet:

“Tek yanacak şey kulübenin çalıları!” dedi.

“Biz de böylece bir güzel kurunuruz” dedim, gülüştük.

“Almanlar buraya bomba atarlar mı ki?” dedi Ahmet.

“Ohoo!” dedim, “milyonlarca kulübe var bağda bahçede; birer bomba atsalar her bir kulübeye milyonlar eder; büyük kentlere, fabrikalara, köprülere atsalar.”

Böyle diyordum ya, yine de korkuyordum, atar atarlardı.

Ayakkabılarımı çıkardım, ters çevirerek yere vurdum birkaç kez. Dökülen su çamurluydu, çoraplarım sırsıklamdı, ayaklarımın altı yer yer kabarmıştı. “Davul gibi!” diyordu Ahmet, ayaklarının altını gösteriyordu. Yağmur durmuştu, karanlıksa bütün karalığıyla sürüyordu, gökte tek bir yıldız yoktu.

“Yağmur kesildi, gidip arayalım ayakkabıyı.”

Ahmet terslendi:

“Şu karanlıkta mı? Sabah olsun bir, ararız.”

“İt alır diye korkuyorum.”

“Laf mı şu senin söylediğin, böyle bir günde ne işi var itin buralarda?”

Gülüştük.

“Biz böyle otururken” dedi Ahmet, “bir manga Alman askeri gelse kaçamayız da!”

“Senin de aklında hep Alman askeri!” dedi Ali, “Türkiye

savaşa girdi mi ki?”

“Belli olmaz” dedim, “kaç saat oldu yola çıkalı, radyo dinlemiyoruz; ya akşam girmişsek! Neden gönderdiler bizi köylerimize, oralara bomba atılmaz diye mi? Edirne’den Kars’a kadar bir günde her yana asker yığabilirlermiş. Bakıyorsun onlar da yağmurdan korunmak için kulübeye geliyorlar!” Kendimiz söylüyor, kendimiz inanıyorduk; soğuşun da eldenmesiyle titreşiyorduk ve öylece uyuyakalmışız. Rüyamda hep onları gördüm: Bir manga Alman askeri bize, kulübeye doğru geliyordu, sıra halinde. Ayakları birlikte kalkıyor, birlikte iniyordu, üstümüze üstümüze doğru yürüyordular; salt çizmeydiler. Çizmelerinin altı safi demirdi, kabaralar sivri sivriydi, bastıkça kan fışkırırdı battığı yerden! Silahlarının namlu delikleri tünel kapısı gibi geniş ve karanlıktı ve biz o karanlığa doğru kayıyorduk... (1)

ONLAR

“İş”, “emek”, “üretmek” bunlar için küfürlük kavramlardır. Bunlar yalnız tıknırlar! Çalışan, emeğiyle geçinen, üreten insanlar aşağılıktır bunlara göre!

Kadın, yalnız yatak içindir bunlar için; bir de hizmetçi, bir de çocuk makinesi! Kadın hem keyif aracıdır, hem hizmetçidir, hem çocuk makinesi ve hem de aşalıktır! Kadın bu yüzden “nâmahrem”dir, bu yüzden “mekruh”tur; bu yüzden abdest bozar, köpek nasıl abdest bozarsa! Bunların aklına, kadınla erkek yan yana geldi mi hemen yatak gelir!

Köy enstitülerindeki kız-erkek birlikteliğini, o canım insan sevgisini bu ilkel kafa nasıl kavrar?

Bunlar “kul”dur, düşünmezler, düşünemezler, “korkuyla büyütülmüştür bunlar; bu nedenle hep saldırırlar. “Ahlâk”ı “nâmahrem”in bacakları arasında ararlar: Kul kafası, düşünce özürülülüğü böyle buyurur! Onlara yön veren “korkudur. Kadından korkarlar, “emek”ten korkarlar, “üretmek”ten korkarlar, “düşünmek”ten korkarlar.

Yetmiş yıl önce kapattıkları köy enstitülerine niçin bu kadar düşmandılar, bilmeyecek bir yanı var mı?

İLK ÖĞRETMEN

Diplomayı aldığım gün dört arkadaş fotoğraf çektirmişiz. Şimdi, bunca yıl önceki bana bakıyorum: Güzel bir yüz, güzel bir kâğıt gibi; üstünde birkaç satırlık yazı var ancak. Bakışım da saf duygular sergiliyor. On yedi yaşındayım. Gömleğimin kollarını sıvamışım, ayağымda potin. Arkadaşlarımdan biri, kolunu boynuma atmış; bir kız arkadaşım da yüzünü bana çevirmiş. Ayrılırken insanlar birbirini daha çok seviyor olmalı; hiçbiriyle yakınlığımı anımsamıyorum; dostluklarımız genelinde hemşerilik üstüne kuruluydu!

Köyde iki öğretmeniz. Uzaktan sesler duyuyorum, “Uşakları okutacaklarmış!” diyorlar.

Birlikte getirdiğim demircilik gereçlerini, iki öküzü, atı, kitapları ve neyi nasıl yapacağımı düşünüyorum.

Köylü, bizim köylü, bir bir tanıyorum, çoğu akraba: Ağırlaştırılmış filmin birer karesi gibi ağır ağır yürüyor, ağır ağır eğiliyor, ağır ağır konuşuyorlar.

İyi ki köyüme gelmişim; üç ay altmış lirayla nasıl geçini- 11 m? Hele şu kış bir geçsin.

Önce okul işini bir yoluna koymalıyım.

Yakınlarım şimdiden kızmaya başladı: “Çocukları okula gönderirsek bize kim yardım eder, bir de akraba olacaksın, idare ediver!”

Akşamları geç vakte kadar okuyorum; beni diri tutuyor, hoşgörölü, coşkulu kılıyor, kendimi yücelmiş hissediyorum. Bir gün gelecek diyorum, hayatın gerçeği kitabın havasına bürünecek, her şey o ölçüde incelecek, güzelleşecek, çok okumalıyım diyorum, çok öğrenmeliyim; bilgimin sezgilerimi karşılamadığını görüyorum.

Kış geliyor, atım, öküzlerim yem istiyor; demircilik gereçlerim kutuda. Ben ancak okula, bir de yetişkinlere gece dersleriyle uğraşıyorum. Gece dersini ikiye ayırdık. Birinde okuma-yazma öğretiyoruz; öbüründe tarih, sosyal bilgiler veriyoruz; gazete okuyor, dünyadaki gelişmeleri konuşuyoruz.

Bir zaman sonra bir gün, uzun zaman düşündüğüm, ölçüp hesabımı yaptığım bir konuyu sonunda gece dersinde köylüye açtım. İyi hazırlanmıştım.

Köyde kaç aile var ve hangi ailenin kaç dönüm tarlası olduğunu saptamış, bütün köy toprağının kaç kişi ve kaç öküzle işlendiğini, tarla sınırlarının kaç dönüm tuttuğunu, hayvanlar için ne miktarda yem ve bu nedenle kaç ahır-samanlık kullanıldığını, bütün işler için kaç kişinin çalıştığını öğrendim. Oysa dedim, herkesin tarlası yine kendinin olması koşuluyla, birkaç traktörle, bir iki biçerdöğçer çalıştırdınız mı, verim kaç kat artacaktır? Toprakta çalışanlar, istediği yerde istediği işi yapabilecektir. Öküz, manda beslemeye gerek kalmayacaktır. Ahır, samanlık kullanmayacaksınız. Kadınlarınıza tarla yerine istediği işte çalışma olanağı doğacak...

Heyecanlıydım, bir tutarsa diyordum, köydeki olabilecek gelişmeyi ve başarıyı düşünüyordum, seviniyordum.

“Söyleyeceklerin bitti mi efendi?” dedi, içlerinden biri ve: “Ben” diye ekledi, “kendi çiftimi sürerken ‘Durun babalarım, durun aslanlarım!’ diyerek öküzleri durdurup ve üvendireyi

toprağa saptamadıkça 'Vay be! Bu kadar yeri ben sürmüşüm, bu tarla benim, bu öküzler benim, bu çift benim' demedikçe, neyerim senin daha çok param, daha çok zamanını! Hem bu senin söylediğine 'komünistlik' derler efendi!"

İnsanı birkaç fırça darbesiyle resimlemek istediğimi .inliyorum şimdi.

Her şeyden önce, köylülüğü bilmiyordum, köylüyü bilmiyordum. Belki de yeni yeni öğrendiğim dayatmalara ben de katılıyordum. Ben yaparsam olur diyordum belki de. Ortaklaşa çalışmanın, ortaklaşa davranmanın, ortaklaşa kullanmanın tadına varma uzun bir zaman işiydi (ben .ilmiş miyıldım?) ve en önemlisi eşyanın doğasını iyi bilmek gerekirdi.

Köylüyle bir diyalogu başlatmamıştım bile, tartışmamıştım; ellerindeki tek dünyalığı, tek mutluluğu olan üç beş dönüm toprağı bir konuşmayla bir anlamda ellerinden almak istemiştim. Kaygıları, kuşkuluları, umutları, korkularıyla Türkiye'de hiçbir yaşanılmışlığı olmayan bir programı dayatmanın doğru olup olmadığını bilmiyordum.

Köyümü çok seviyordum; on bir yıl kesintisiz bu köyde yaşamıştım ve bu sayıya üç yıl daha ekleyecektim.

İnsan doğup büyüdüğü yeri neden severdi, yaşadığımızı sevdiğimiz için mi?

Dünyaya burada gözümü açmıştım; ilk bakış önemliydi. Köylüyü ilk kez burada tanıdım; sonraları köye, köylüye bakışimdaki gelişmelere büyük etkisi oldu. Doğayı, yani s içeğı, suyu, güneşi, toprağı ve kokusunu, eliaçıklığı, doğurganlığını, iyilikbilirliğini, cümle mahlûkatı burada tanıdım.

İhya Ehrenburg, Anılar'ında, "Ben Yahudi'yim diye tekrarladım durdum. Öyle sanıyorum ki, peşine düşülenlerle dayanışma kurma, insanlığın alfabesidir" diyor.

O zaman daha Ehrenburg'u okumamıştım, ama bunu her zaman sezgilerimle biliyordum. Bahadın, köylerin en iyisiydi bana göre; kimse bana "Neden namaz kılmıyorsun?"

diye sormuyor, kötü gözle bakmıyordu sözgelimi. Siz hiç çocuk yaşta olsanız bile, kendinden olmadığınız için, kimi insanların gözünüze nefret kustuğunu hiç gördünüz mü?

Bahadın'da kendimi rahat hissediyordum; köylü de öyleydi. Ama onları kasabada görüyordum, nasıl da eziktiler, nasıl da yalnızdılar!

Bahadın'da bin yıldır oluşan bir kültür birikimi vardı. Ben bu bin yıllık birikimin bir ürünüydüm, kişiliğimde büyük bir etkisi vardı.

Cemevi, Bahadınlılar için bir okuldu: İnsanlar burada hayatı tanıyordu, yaşamayı seviyordu, düşünmeyi öğreniyordu, düş kuruyordu. Müzik vardı, semah vardı, şarap vardı. Ben, Pir Sultam, Kaygusuz Abdal'ı, Nesimî'yi, Muhyi'yi ve daha birçok ozanı burada tanıdım.

Nesimî'nin üç yüz yıl önce zamanın yasa koyucularının dayattığı ahlâk anlayışına karşı çıkışı ve:

“Ar- u namus şişesini taşa çaldım kime ne?” deyişi, beni düşündürmeye başlamıştı.

Bahadınlı, köylülüğün bütün özelliklerini taşıyor, bir yandan da birçok okumuştan fazla edebiyatla, tasavvufu ilgilieniyordu.

Kültür insan gibiydi: Doğuyor, geliyor, yok olabiliyordu da! Bahadın'ın bin beş yüz yıldır sürüp gelen varlığında Ay, Güneş, Yıldız, Aşk, Şarap, Buğday Tanrılarının etkisi vardı; Hititler'in, Şiîlik'in, Bâtînilik'in, Selçukluların, Osmanlının, Baba İlyas, Baba İshak'ın, Pir Sultanın, Nesimî'nin, Cemevi'nin, sazın, şarabın, kilimin etkisi vardı.

İki yüz yıl önce Bahadın'da doğup büyüyen Âşık İbrahim, kendinden dört yüz yıl önce yaşayan Gayb'nin bir dizesinden etkileniyordu:

“Âdeme gel Âdeme!..”

İşin ilginç yanı, Bahadın'daki, benzerlerine göre ileri, değişik, çağcıl anlayışa uygun kültür zenginliğini devlet (Cumhuriyet de dahil özellikle 1946'dan sonra), yok etme

eğilimindeydi!

Ya biz genç öğretmenler ne yaptık?

Köyün bu kültürel farklılığından hareketle var olan zenginliği daha da geliştirmek yerine, Alevî geleneğinin en önemli yanı olan Dedeliği kaldırdık! Yıllar sonra bir gün köye uğradığımda gördüğüm tablodan sonra, yanlışlıktan öte, içinden çıktığımız bu topluluğa, bin beş yüz yılda ancak oluşabilen ve ancak bir bölük Anadolu insanının erişebildiği bir kültüre bir darbe de biz vurmuş olduk:

Köyün sokaklarında birbirine kenetlenmişçesine dört insan dolaşıyordu. Başlarında yeşil sarık, sırtlarında aba türünden birer giysi, bacaklarında arkası körük gibi gidip I¹,elen şalvar, ellerinde iri taneli birer tespih!

Hacı imişler. Hacdən yeni gelmişler!

Bizi, böyle bir karara iten biraz da haklılık kazandıran bir uygulamanın verdiği rahatsızlıktı: Hacı Bektaş'ın torunları olduğunu söyleyen bir aileye bağlı "efendi" adıyla erkeklerin, kimi zaman da "ana" adıyla kadınların, Sivas, Tokat, Çorum, Amasya, Yozgat, Kırşehir gibi illerin Alevî köylerinde, yine kendilerinin atadığı Dedeler aracılığıyla, hele o zamanlar bir bazlama için ağlayan, kavga eden, ağıt yakan köylüden çıkar ağlamalarını (bir de bunun Hacı Bektaş adına yapılması) nefretle kınıyorduk!

Dedeler, genelinde, Alevilikle Şiîliği karıştırıyorlardı. Felsefe bilmiyorlardı, Aleviliğin tarihini Ali ile başlatıyorlardı!

Çalıyı dalından sürümek istemiştik; Dedeliği kaldırıncı bu sömürünün sona ereceğini sanıyorduk. Ve bir yanlış da Alevîliği bir dinsel hareket, bir mezhep sanmamızdan kaynaklanmasındı!

Üç aylık ücretimi alınca kente gittim. Halkevi Kitaplığı'ndan heybem dolusu kitap, çarşıdan dergi, gazete aldım ve aynı gün köye döndüm. Enstitünün ilk mezun ettiği öğretmenin köy çalışması daha bir yılı doldurmadan gazete ve dergilerde kimi olumsuz yazılar çıkmaya başlamıştı. Hele

biri, Ankara'da yayımlanıyor, her kurumun içyüzünü açıklayacağını yazıyor: "Dil Tarih Coğrafya Fakültesinin İçyüzü", "Köy Enstitülerinin İçyüzü", "Aleviliğin İçyüzü" ve benzeri. İki okulun da tuvaletinde düşürülmüş çocuklar bulunmuş (!); Kızılbaşların komünistlerden bir tek "baş"ı fazlaymış. Bahadınlı bir öğretmen arkadaşım anlatmıştı; annesi: "Bir öğretmen arkadaşın geldi yavrum" demiş, "Ç. Köyündenmiş, buyur ettim, sahanda yumurta pişirdim, sofraya ayran koydum, rahat yesin diye de bir süre yalnız bıraktım. 'Selâm söyle' dedi giderken. Sonra ocağı temizlerken gördüm, yumurtayı da, ayranı da ocağa, küllerin arasına dökmüş!" Daha önce de buna benzer bir olay anlatmışlardı. Enstitüyü birlikte bitirdiğimiz arkadaşlardan biri gelmişti köye; yakın köylerden birinde çalışıyormuş. Sofrada şarap varmış, ona da ikram etmişler, içmemiş. Bir ara gömleğine bir iki damla şarabın döküldüğünü görmüş. Bir makas istemiş acele, getirmişler, şarabın iz yaptığı yeri oyarak çıkarmış ve parçayı yere fırlatmış!

Okullar birkaç günlük tatildeydi. Biraz uzakça bir köyde yine bir öğretmen arkadaşım vardı; onun da Yüksek Köy Enstitüsü sınavına hazırlandığını duymuştum. Beni pek de gönüllü taşımayacağını bildiğim atımla arkadaşımı görmeye gittim. Biraz birlikte çalışırdık, en önemlisi dertleşirdik. Biz konuşurken bir ara kapının aralandığını gördüm. Arkadaşım kalktı, kapı aralığından uzatılan kahve tepsisini aldı.

Arkadaşım yeni evlenmişti; karısının üç yıl enstitüde birlikte olduğumuz halde okuldan ayrılan bir kız arkadaşımız olduğunu, Yüksek Köy Enstitüsüne gitmek istemediğini, artık köyde kalacağını ve son zamanlarda bol bol Kuran okuduğunu söyledi.

Dönerken başka köylerde başka arkadaşlarımı da gör düm; kimi arıcılığı geliştiriyordu, kimi hayvancılığı, kimi meyveciliği, sebzeçiliği.

O günlerde bana, en iyi düşünme yerinin neresi olduğunu

sorsalardı, yanıtım hazırды: Yavaş yürüyen bir atın sırtı!

Görevimiz diyorum, köyün ekonomik hayatını geliştirmek için tarım, zanaat, teknik alanında köylüye örnek olmak. Bunu yapabilmek için de iş eğitimi yöntemiyle eğitilmiştik. “Genç Cumhuriyet rejimine bağlı bir köylü kitlesi ve gençlik” yetiştirecektik. Böylece, “köyde, kapitalizm öncesi sınıf ve ilişkileri ortadan kaldıracak”, kısacası “köyü tüm unsurlarıyla rejimin seçtiği kapitalist yol doğrultusunda” canlandıracaktık.

Bunları düşünürken görmeye gittiğim arkadaşlardan birkaçı geldi aklıma: Köylüyü kazanma konusunda birleşiyorlardı. Bunun için de ilk yaklaştıkları kişi imam olmuştu! kuran okuyor, namaz kılıyorlardı. Köy odalarında İslâm tarihi, dinsel söylemler ve peygamberlerden mucizeler, cenkler okuyorlardı.

Öyle sanıyordum ki devletin bize verdiği görevde bir bulanıklık vardı yada ben farklı algılıyordum: Köyün verimli toprakları, kimi yerde bütünü ağaların elindeydi. Devlete hiç de ters gelmeyen bir olguydu bu. Sonra devlet köye teknik görevli göndermiyordu. Yol yoktu, köylü ürettiğini pazarlayamıyordu. Elektrik yoktu, su yoktu. Ama her köyde mutlaka bir cami vardı ve her türlü harcamasını devlet ödüyordu.

Öğretmenliğimin daha ilk günlerinde, toprakları birleştirmek istememdeki falso, arkadaşlarımı köylerinde gözlemlemem beni, yerimi, konumumu, yapmak istediklerimi yeniden gözden geçirmeme neden oldu.

Kuşkusuz, köylünün yaşama biçimine, kültürüne, dünya görüşüne saygı duymayan, ona idealindeki programı dayalın yada onu olduğu gibi bırakan, ona uyum sağlayan bir eğitimci, siyasetçi başarıya ulaşamazdı.

Köylünün özlemleri göz önünde tutulmalıydı kuşkusuz. Ama onu kazanma yöntemi, ona uyum sağlama edilgenlik değil miydi?! Oysa gelişmede, değişmede bir yaratma vardı. Hele “köyü içinden canlandıracak” kişi, mutlaka yaratıcı

olmalıydı.

Keşke diyorum, “köyü içinden canlandıracak gerekli görevli’den, eğitimi, teknik görevli, tarım uzmanı, hayvan bilimcisinden önce birer araştırmacı, birer sosyolog, sosyal psikolog gönderilebilseydi.

Hazır programları dayatmadan, köylüyü kazanma kaygısı duymadan, onlara yaranmadan, onların gerçeğini daha insancıl, daha çağcıl, daha ileri ve bugünün gerçeğine dönüştürücü saptamalar yapan kişiler, “köyü içinden canlandıracak” görevlilere yol gösterici olsaydı.

Cumhuriyete “iyi yurttaş” yetiştirmekse amaç, köyü eğitim yoluyla canlandırmak için ilerici-devrimci bir siyasetçi bilinciyle işe sarılmamız gerekmez miydi? Kimi arkadaşlarımız arıcılığı özendirmişti köyde, meyveciliği, sebzeçiliği... İyi etmişlerdi, ancak bu yolla köy gerçekten canlanır mıydı? Bir başka deyişle köy, refaha kavuşturmak mıydı? “Enstitülerde, iş eğitimi temelinde yürütülen kültür, tarım ve teknik derslerde köy, tümüyle içten canlandırılacak, kapitalizm öncesi sınıf ve ilişkileri tasfiye” edilecekti.

Canlandırmada amaç, köylünün ekonomik gelişmesi değil miydi yada özgürleşmesi, tartışabilmesi, emeğinin bilincine ulaşması, dayatan gücün kimliğini saptayıp ona karşı örgütlenecek güce ulaşması değil miydi?

Köylü sömürülüyordu: Birinci sömürge devletti; programıyla, ideolojisiyle, yasalarıyla, zorbalığı korumakla... Ağa, bey, tüccar, jandarma, tahsildar, muhtar, imam efendi, sırtını devlete dayıyordu, devletin izniyle, devletin buyruğuyla!

Ve bizler, bu güçlere karşı devletin izni, devletin buyruğuyla savaşım verecektik!

Ezilen, sömürülen, horlanan kişi, ezeni, sömüreni, horlayanı anladığında, ezilmekten, horlanmaktan kurtulmak için belli bir savaşıma girmez miydi ve işte ancak o zaman kendine inanmaya, kendine güvenmeye başlamaz mıydı?

Bir de işin bir başka yanı vardı: Ezilen, sömürülen kişi,

sürekli bir yabancılaşmayla karşı karşıya değil miydi ve böyle bir kişi genellikle, ilk olanakta ezene, sömürene, horlayana benzemek, onun gibi davranmak istemez miydi?

Ve işte biz bütün bu nedenlerden dolayı birer sosyal psikolog, birer pedagog, birer siyasetçi olmak zorundaydık.

Ben, köyde öğretmen kaldığım üç yıl içinde bu düşünceler içindeydim; ama bilgim, sezgilerime yanıt vermiyordu.

İdealizmimi bilinçlendirmek istiyordum; kentlere gitmeliydim; daha okumalıyım. Yüksek Köy Enstitüsü, bu yönlerden en uygun yeri yada ben öyle düşünüyordum.

Köyden ayrılırken daha yirmi yaşına basmamıştım.

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ

-TİP-

12 Şubat 1961’de 12 sendikacı tarafından kurulan emekçilerin ilk partisidir.

10 Şubat 1964’te de tam anlamı ile bir sosyalist partisidir. Ben bu partiye o günlerde girdim. Hür Yayınevini yeni kurmuştum ve İstanbul Erkek Lisesinde edebiyat öğretmeni idim.

1 Aralık 1921 de Mustafa Kemal demişti ki:

“Biz hayatını, bağımsızlığını korumak için çalışan emekçileriz, zavallı bir halkız. Ne olduğumuzu bilelim. Kurtulmak, yaşamak için çalışan ve çalışmak zorunda olan bir halkız. Bundan dolayı, her birimizin hakkı vardır, yetkisi vardır. Halkçılık, toplum düzenini emeğine, hukukuna dayandırmak isteyen bir sosyal doktrindir.

Bu hakkımızı korumak, bağımsızlığımızı güven altında bulundurmak için; toptan, milletçe bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı milletçe savaşmayı uygun gören bir doktrini izleyen insanlarız.”

Bu satırlar Parti Programına yazılmıştır.

Öbür Partiler

- Sağcı partiler, TİP'i saf dışı etmek için ellerinden ne gelirse yapıyordu.
- CHP, sürekli TİP'in önünü kesmek istiyordu. "Ortanın solu" terimini böyle buldular. Marjinal bir parti (düzen dışı) olduğunu sezdirmeye uğraşıyordu.
- Bir de M.D.Dciler vardı: "Millî Demokratik Devrimciler" uğraşıyordu bizimle. (Bize hem yakın hem de uzaktılar.) TİP'in Millet Meclisine 15 milletvekili sokması büyük yankılar uyandırmıştı;

Türkiye'nin büyük zengini Vehbi Koç: 1965'in en önemli iki olayının:

- 1) Hızlı nüfus artışı
- 2) TİP'in Meclise girmesi

olduğunu söylemişti. Asıl, Amerika için şok olmuştu TİP'in başarısı.

TİP, Amerikan üslerinin bağımsızlığımıza gölge düşürdüğünü söylüyordu.

Halk Meclis'te

"Bugün Türkiye'de 35 milyon m²'lik vatan toprağı ABD'nin egemenliği altındadır..." demişti Aybar. Demirel de "Üs yok, tesis var" diye savundu.

TİP'e neredeyse (herkes) düşmandı:

- 1) Amerika
- 2) Hâkim sınıf ve tabakalar
- 3) İktidardaki parti: Adalet Partisi
- 4) CHP, sürekli TİP'in önünü kesmek istiyordu.

“Bir Hayâlet Kol Geziyordu” Meclis’te ‘Komünizm Hayaleti’

“Bir hayâlet kol geziyor Avrupa’da; komünizm hayaleti” sözü, yüz elli yedi yıl önce Marks ile Frederich Engels’in birlikte kaleme aldığı Komünist Parti Manifestosunun ilk cümlesidir.

Bir buzul gibiydi, yaklaştıkça genişliyor, içeri girdikçe büyüyordu.

Çocukluğunun “devlet simgesi” yakandadır şimdi; biraz ürkeksin, biraz kuşkulu.

Yürüyordun, sağda solda nöbetçi kuleleri; kara iri taş örgülü duvarlı, kapılarında bekleyen seçme erlerin hemen namıyü üstüne doğrultacakmışçasına duruşu korkutucu!

Yürüyordun, yanlara, sırf yanlara uzanan genç görünüşlü yaşlı ağaçların önündesin. Kale biçimli yapılardan birinin çift kapısı önünde duruyorsun. Döne döne giriyorsun dönen kapıdan. Kaç polis karşılıyor, hafif bir yel vuruyor yüzüne, kartına davranıyorsun, “rap!” diye bir ses duyuyorsun.

Tavanlar yüksek, ayakların halıya gömülüyor. Yürüyorsun. Tepende avizeler birer gecekondu iriliğinde, sarı, ak, ışık döküyor. İçerde küçük bir bahçenin önünden geçiyorsun, yapı içi bahçesi. Duvarlar cam, direkler mermer, renk renk.

Merdiven çıkıyor, merdiven iniyorsun, basamaklar halı.

Yanda dolap bölümü. Dolabına eşyanı bırakıyorsun. Berberlerin, ayakkabı boyacılarının önünden geçiyorsun. Yine çıkıyorsun merdivenlerden; salona giriyorsun, çay içiyorsun, kahve, bira.

Meclis büyük bir tuval, sizler birer lâcivert fırça dar

belerisiniz: Kravatla mendil ise birer dinlendirici öge: siyah, mavi, bordo. Eller arkada, adımlar ağır, bakışlar sert.

On beş kişisiniz; salona birlikte iniyor, koridorlardan birlikte geçiyor, yemeğe birlikte gidiyor, grup odasına birlikte çıkıyorsunuz. Çevredekilerin kimi önem vermez görünüyor, kimi dikkatle sizi izliyor, “neden birlikte dolaşıyorsunuz?” diye soruyor kimi...

Milletvekilleri, seçmenlerine Meclis’i gezdiriyor. Önce yemek yiyorlar, sonra salonları, grup odalarını, kitaplığı gösteriyorlar, bir de sizi!

Toplantıya giriyorsunuz, önce “Adalet mülkün temeli” gözünüze çarpıyor. Sonra sıralar, sıralar... Sarı maden üstünde adın kazılı. Seksen yıl önce söylenen dizeler dilinde:

“Bugün 23 Nisan / Neşe doluyor insan / Kamutay bugün doğdu / Karanlıkları boğdu!”

İki yanında iki parti grubu, bir “yel” esti mi, ikisi birden, sonra üçü, sonra dördü, beşi, yıkılır üstüne. Ve her gün tırnakların avucun içine gömülü; bütün bir gün, bütün bir yıl, dört yıl. En küçük sağanakta bir güzel ıslarlar, sonra bir daha, bir daha! Ve ağzın ses büyütür de, güya konuşursun!

Kimi öğretmendi, kimi avukat, mühendis, mimar, tüccar, köy ağası, kimi de okumasız. Meclise gelmeden önce “kıt kanaat” geçiniyordu belki de çoğu. Ne idi bu öfke, bu nefret, bu kin, kabalaşma? Söylediklerimiz miydi bunları kudurtan yada daha önceki “bildikleri” mi?

Bizi gerçekten tanıyorlar mıydı? Neden biz onlar gibi düşünmüyor, olayları onlar gibi düşünmüyor, olayları onlar gibi algılamıyorduk? “Öfkeleri bundan mıydı, bundan dolayı mıydı bize düşmanlıkları? İdeolojimizi (ideoloji sözcüğünden hoşlanmıyorlardı); bu sözcüğe bir de “yabancı” katmış, “yabancı ideoloji”, bir küfür gibi kullanıyorlardı. “Amerika” sözgelimi, yabancı değildi,

yabancı yalnızca “Rus’tu!” “Kapitalizm”, “emperyalizm” sözcüklerine kızıyorlardı. Hele bir sözcük vardı ki onları kudurtan, saldırtan, vurmak, parçalamak, öldürmek isteği uyandıran “sosyalizm” sözcüğü; hayır hayır “komünizm” sözcüğünü ağzımıza alamazdık, onların kızdıklarında söyledikleri ilk küfürdü, “ulan komünist”ti.

Bir tren yolculuğumda, kompartımda iki yolcu daha vardı. Biri ötekine bir kavgasını anlatıyordu: “Ağmadın mı, bir geçirdim herifin kafasına, ‘ulan komünist’ dedim...” Araya girdim: “Adam komünist miydi?” diye sordum. “Yok ağabiciğim, lafın gelişi söylüyorum!” Bunlar lafın gelişi söylenmiyordu kuşkusuz: Marksizmi, sosyalizmi, komünizmi okumuş, incelemiş, kendi sınıfsal yapısına, dünya görüşüne ters bir yapıda olduğunu saptamışlar mıydı?

Çoğunluğu belki de ilk kez dolgun birer maaşa konmuştu. İşte burada durup düşünmek gerekiyordu: Sosyalist dünya görüşüne neden bu denli karşıydılar? Bunlar bir “şartlı refleks” içindeydiler, belli. Bu ruh halini bir Rus bilgini olan Pavlov saptamıştı, yüz elli yıl önce. Pavlov, bir de şartlı refleksin, doğuştan ve soydan da geçme reflekslere dönüşebileceği tezini ileri sürmüştü.

İçlerinde Marksizmi bilen var mıydı, sanmıyorum. Bildiğini sananlar da kendine göre “olumsuz” yönler arayıp bulmuş, sürekli onu sergiliyordu. Biri çıkıp da neden kapitalizm ve onun uzantısı emperyalizmin gerekliliğini, Marksizmden üstün yanını söylemiyor yada söyleyemiyordu? Üstelik bir Alman emperyalizmi, İngiliz, Fransız, Amerikan, İspanyol, İtalyan emperyalizminden rahatsız değildi? Durmadan “komünist”, “kızıl köpek”, “Rus Uşağı”, “vatan haini”, “alçak”, “ulan” diye çığırıyorlardı!

İçlerinde bir tane olsun roman okuyan var mıydı? Kuşkuluydum! “Okusalardı” diye düşünüyordum, “belki biraz daha incelikli, hoşgörülü, biraz daha saygılı

olabilirlerdi!"

1987 Nobel Edebiyat Ödülü alan Broddsky, şöyle demişti:

"Bireyin estetik deneyimi ne kadar zengin, beğenisi ne kadar gelişmişse ahlâk seçimi o kadar kesin olur; özgürlüğü de aynı ölçüde artar. Daha kötü suçlar vardır, kitaptan nefret etmek, okumak, sanatı umursamamak, gibi. Çünkü bu suçların bedeli bir ulusun tarihidir." Broddsky, kuşkusuz doğru söylüyordu. Ama böyle bir düzey, (hele son elli yılın yetiştirdiği insan gerçeğini düşününce) bize, Türkiye İşçi Partisine, sosyalizme, komünizme daha mı saygılı bakmayı sağlayacaktı! Kuşkusuz hayır. Ama belki de daha uygar, daha düzeyli, belki biraz daha "düşünceye, "insana değer veren, bir arada yaşamasını bilen, karşı düşünceye tahammül eden bir yapıya sahip kişilerin sayısı artabilirdi.

Ne var ki bu saldırganların önemli bir kısmı, daha çok taşrada yaşayıp da gelişememiş küçük burjuvalarda görülen ilkel, görgüsüz, yobaz, gaddar, kaypak ve aşağılık duygusuyla alıngan türden şehirlileşememiş kişiler özelliğini taşıyor olabilirdi. Ve sınıf atlama duygusu ve arzusu onları sürekli nefret kusan kişiliğe dönüştürmüştü!

Kim bilir, belki Türkiye'de düzenin gereksindiği tam da buydu: Bizi Meclis'te karşılayanlar, Türkiye halkına reva görülen sömürü ve yoksulluğun, bağımlılık ve çürümenin en iyi, en militan savunucularıydı. Belki de egemen sınıf, "sizi sömürdüğüm, yoksullaştırdığım gibi, sizin tepenize bu tür adamları koyuyorum ki, size ne kadar az değer verdiğimi anlayın" demek istiyordu. Bir de, bize mesaj vermek istemiş olabilirlerdi: "Bir kaza oldu, Meclise girmeyi başardınız, ama görün bakın muhatap olarak sizin karşınıza kimleri, ne türden insanları çıkarıyoruz..."

Anlamayan, anlamak için çaba harcamayan, dinle-

meyen, dinlemek için çaba harcamayan, düşünmeyen, düşünmek için çaba harcamayan insanlar...

Türkiye İşçi Partisi milletvekili olarak bizler defalarca Meclis kürsüsünden TİP'nin programını okumuştuk: "Türkiye İşçi Partisi, sosyalist bir partidir. Türkiye İşçi Partisi, Türkiye'ye özgü bir partidir. Tüzük ve programımızın başka partilerde her zaman rastlanmayan bir takım özellikler taşıdığı bir gerçektir. Halkın oyu ile iktidara gelen emekçi sınıflarının partisi, halk istemediği takdirde, iktidardan çekilecektir."

(Meclis'in İçinde Vurdular Bizi adlı kitabımdan)

BEN MİLLETVEKİLİ DEĞİL MİYİM?

Asıl öfkem, saldırandan çok, kendini gizleyerek tekmeleyene idi! Hırslıydı, her bulduğu boşluğa girmek istiyordu sanki!

Öyle görünüyordu ki, çevresine sürekli “ben varım” mesajı veriyordu. Her gün yeni bir giysi lâcivert, parlak derili ayakkabı, yeni kravat, yeni mendille karşımıza çıkıyordu. Ne var ki (Neruda’nın dediği gibi) öylesine köylüydü ki, sanki çevresine toprak saçıyordu! Bir özelliği daha vardı, bir köy enstitüsünden okuyarak gelmişti oralara...

“Şırak!” diye bir ses duydum ve hemen ardından bir zemheri soğuşunun yüzümü yalayıp geçtiğini hissettim; bir saniye içinde olmuştu! Yüzümü hafif sola yıkmıştım, bakışlarım karşıdaydı. Oysa bir saniye önce ona bakıyordum. Anlayamıyorum bir türlü, bir insan, bir saniye içinde göz gözeyken ve gülümserken, karşındakine “şırak!” diye tokadı nasıl yapıştırabilirdi! Bir saniyede, bir duygudan bir başka duyguya atlayabilmek! Yoksa her türlü ayrıntıyı önceden tasarlamış ve uygulamaya mı koymuştu? Hayır, hayır bu zayıf bir olasılıktı. Hem beyninin ve gönlünün gereğince işlen-

memişliğinden, hem de, komisyon toplantısında “dostane!” bir davranışla sorunu enine boyuna konuşmuş, tartışmış ve olacak iş değil ama, bir de şakalaşmıştık; ne de olsa eski bir öğretmen olmasındandı.

Orta Doğu Teknik Üniversitesinde öğretim dili Türkçe mi olsundu, İngilizce mi? Biz Türkçe olsun istiyorduk. Hani ilk bakışta, onların Türkçe’yi savunması, bizim de İngilizce, Fransızca, hatta - onlara göre- Rusça olmasını istememiz gerekirdi! Bağımsız bir ülkede, bir üniversite, bir yabancı ülkenin parası ve yönlendirmesiyle de kurulsu, o yerde kendi dilinin saygınlığı korunmalıydı. Bir üniversite öğrencisi, en azından bir yabancı dil bilmeliydi elbette: Birinci yıl salt yabancı dil okutulurdu. Daha sonraki yıllarda öğrenim Türkçe sürdürülür, yabancı dili de ona kaynaklık ederdi.

“Hayır!” diyordu iktidar partisinin komisyon üyeleri; “birinci sınıftan başlayarak, İngilizce olacaktır öğretim!”

İktidar partisinin sözcülerinin, dinsel yanı ağır bastığı için, kendilerinin de sağında saydığı ve “aşırı” bulduğu bir küçük partinin eğitim komisyonu üyesi, beni destekliyordu. Bu nedenle iktidardaki partinin eğitim komisyonu üyesi takılıyor:

“Aşırı uçlar birleşti!” diyordu.

Ve bu son sözü, iktidardaki partinin eğitim komisyonu üyesi, “şırak!” diye yüzümde patlayan sestem birkaç dakika önce söylemiş, ben de gülümsemiştim.

Bu son tümceyle bir yargıya varılabilir belki: İktidardaki partinin eğitim komisyonu üyesi takılmıyordu, tersine çok ciddiye; ben de gülümseyince, kızdı haklı olarak.

Doğru değil.

İktidardaki partinin eğitim komisyon üyesi, sözünü noktaladığında ve ben de gülümsediğim an (komisyon odasından çıkmış yürümeye başlamıştık), karşımızda bir küme insan belirdi. Yürüdüğümüz geçenek (koridor) L biçimindeydi; biz L’nin uzun çizgisinde yürüyorduk ki, onlar

da kısa çizgiden çark etmiş, karşımıza çıkmıştı.

Böylece, iktidar partisinin eğitim komisyonu üyesinin bir anda düşünüp tokadı yapıştırdığı ortaya çıkıyor. “Bir saniyede insan nasıl bir karara varabilir?” diye düşünürken, içimden bir karşı ses duyuyorum, “işin öncesi var!”

Meclise bize karşı uygulamada daha kaba kuvvete geçilmemişti. Ama dış gıcirtıları Meclisin duvarlarını çoktan delip geçmiş, Çankaya’ya ulaşmış ve görünmez güçlerin kapısını tıkırdatmaya başlamıştı! Nasıl ki İçişleri Bakanı, “soluk alışımızı dinlediğini” bir süre sonra Meclis kürsüsünden söyleyecekti!

“Kelle getirene ödül” türünden, o günlerde, bizlerden birini bir güzel “benzeten” büyüğünden bir aferin alma isteğinden olacak, komisyon üyesi eski öğretmen, şimdi milletvekili, bir fırsat yakalamıştı. Çünkü L’nin kısa çizgisinden çark edip karşımıza çıkan kümede “soluk alışımızı dinleyen” İçişleri Bakanı ile arkadaşları vardı!

Ve kapışmıştık. İktidar partisinin öbür üyeleri de araya girmişti. Kavgayı bastırmak istiyor olmalıydılar. Ancak, nedense hep beni tutuyordular.

İşte, asıl olay o anda olmuştu:

Nereden, nasıl çıkıp geldiğini anlayamadığım biri de beni tekmelemeye başlamıştı. Tanımıştım; nasıl tanımazdım, yine çevresine toprak saçıyordu! Bir gün önce annesiyle babasını görmüştüm. Meclise Milletvekili oğullarını görmeye gelmiş olmalıydı, Ankara’nın bir köyündendiler. Giyinişleri, duruşları, davranışları, bilinen köylü ezikliğini sergiliyordu.

Kavga bittiğinde gözüm ona takıldı:

“Bunlar vuruyor, kendi açılarından belki de haklı olabilirler! Peki, sen neden tekmeledin” dediğimde: “Neden vurmuyacaktım” dedi, “Ben milletvekili değil miyim?”

12 Haziran 1966

O İYİ İNSAN

Bu olay Çorumda geçmişti

Kimi olaylar var ki, dedeler okur öğrenir, babalar okur, sonra torunlar, yine de güncelliği, ilginçliği sürer gider. İki romanımda değişik yönlerden anlattım, bir daha, bu kez belki başka yönüyle verebilirim.

Bir insanın bir başka insan için ölümü göze aldığı çok görülmüştür. Ama tanımadığımız biri için böyle bir yol tutar mısınız?

Ülküsü uğruna uzak ve yakın geçmişte ölüme giden nice yiğitler tanırız; ama bu kişiler, arkalarında milyonların, belki de milyarların geldiğini düşünür. Bir de aşk uğruna, evlât, ana baba uğruna ölümü göze alanlar görülmüştür; ben onlardan biri değildim!

Belleğime nasıl da kazılmış, bir türlü anlayamamıştım, şimdi de anladığımı söyleyemem: Sen kalk, belki bin kişinin önüne kattığı, sürek kovalar gibi, söverek, taşlar fırlatarak ağızlarında köpük, suratlarında nefret yürürken giriver öndeki adamın koluna ve yürü!

Bu ne demektir: Bana da sövün, beni de taşıyın, kim vurduya da getirebilirsiniz istiyorsanız!

Tek bildiğim, uzun bir boy, kısa saç, ince yüz, esmer, otuz yaşın altında; bir de öğretmen olduğunu söylemişti.

Bu adam deliydi; kendini bilen biri, bine yakın insanın peşine düştüğü birinin koluna girer mi? Kardeşim değil, dostum değil; ilk kez orada görüyorum. Belki uzaktan tanıyordu beni, belki aynı görüşün savunucularıydık. Üçüncü bir olasılık, bine yakın kişi, üç kişiyi önüne katmış (bir kadın) kovalıyor görünce, erkeklik adına dayanamamış olabilir.

Hayır, hayır, bu üç olasılığın sorunu çözebileceğini pek sanmıyorum.

Sıcacıkça girmişti koluma, “Birlikte yürüyelim ağabey!” demişti. Beni yüreklendirmeye geldiğini söylemiyordu; “Seni korurum korkma” demiyordu, yürümek istiyordu!..

Dönüp baktığımda o bine yakın insana, bir kravatlı yoktu aralarında; her öğün sofradan doyararak kalkmış, paraya doymuş; ikrama, sevgiye doymuş, kadına doymuş bir kişi yoktu!

Hani bir gece arabanızın önüne bir kurt düşer de farlardan çıkan ışık onu, Amerikalı at çobanının önünden kaçan beygirin, sallayıp sallayıp boynuna doladığı ip gibi sarar ya ve kurt dönüp arada bir baktığında, gözlerindeki korku elle tutulur gibi belirginleşir ya, işte öyle; ama benim gözlerimde korkudan çok hayret vardı!

Onu bir deri bir kemik koyan bendim, çaresiz, ezik. Ayağındaki pabuç, benim yüzümden dilini çıkarıyordu; üstündeki giysiyi bendim didik didik eden! Okullarına kilit vuran, işyerlerini yüzüne çarpan bendim! Köyden kente ben itelemiştim onu! Çocukları benim yüzümden oyuncaksızdı, karısı mutsuz!..

Hava sıcak mı sıcaktı, üstümden bir bulut geçmişti, gülümsemiştim, yağmur yağacaktı, bugün olmazsa yarın, mutlaka. Sonradan görmüştüm, biri vardı, öndeydi, yanıma gelecekti; uzun boylu, bilen bir kadının ince parmaklarından

üretilmiş, üstüne bol gelen bir hırka vardı sırtında, tüyler tığdan çıktığı gibi parlıyordu: “Al ağabicim!” demişti, arkasını dönmüştü, herkeste bulunmayacak bir tabanca göstermiş: “Temizle şu namussuzlardan birini!” demişti. (O anda kimlerin namussuz olduğunu bilebileceğimi düşünemiyor olmalıydı!)

Sonra vurmaya başlamışlardı; bir şaşkınlığım da bunun içindir, neden bir yerim ağrımamıştı! Sonra kendimi aynada görecektim, başım çarpılıp da kapı açıldığında ve sürünerek içeri girdiğimde. Doğrulup da duvardaki aynaya baktığım zaman, başımın bir salça dolu kaba sokulup çıkarıldığını sanacaktım. Odada bir masa vardı, o anda iki arkadaşım da girecekti dükkâna. Arkadaşımın biri kadındı, üniversite öğretim üyesiydi. Mendilini çıkarmış, sürahideki suyla ıslayarak yüzümü silmeye başlamıştı. Aynaya bir daha bakmıştım, yüzüm ak mıydı, sarı mı? Morluklar vardı alнімda, yüzümde; jilet kesіği gibi ince ince acıyordu, kulaklarım uğulduyordu.

Aynaya bakıyordum, kapının camına çarpan çamuru aynada görüyordum, kirli sular aşağılara aynalara akıyordu sanki. Sağa sola çiziktirilmiş koca bir leke, aşağılara kol uzatmış soyut bir resim gibiydi. Taşlar atılmıştı sonra, aynadaki modernlik, klâsik bir görüntüye dönüşmüştü.

Cam parçaları yerlere saçılmıştı. Kravatım yün örmeydi, kapının tokmağına elimi attığımda onlar da kravatımdan yakalamış. O arada bir kopukluk var: Yüzümün o salça kabına batırılmış hâli, belim, kalçam, bacaklarım, omuzlarım (en çok belim) ne olmuşsa orada olmuştu. Ama ben duymamıştım. Tek sıkıntım soluk alamamaktandı!

“Neden ki?” diyordum, düş görüyor sanıyordum; “Nasıl olsa gerçek değil!” diyordum. Gözlerimi anımsamıyorum; neler olduğunu görmediğime göre, kapatmıştım, görmemek için miydi yada yukarıdan akan şey, göz çukurlarını mı doldurmuştu? Bu sonuncu olasılık daha doğru olabilirdi; arkadaşımın silmesiyle iyi görmeye başlamıştım.

Şimdi daha iyi anlıyordum: Onlar çeker, ben çekerken kravatım kopuvermişti. O hızla yere kapanmışım, başım kapıya çarpmış ve kapı açılmıştı!

Şığınağımız bir odaydı; penceresi, kapısıydı. Ve biz, kapıya bakmıyor görünmek için aynaya bakıyorduk.

Caddenin iki yanında ağaçlar vardı; ağaçların dalları koptu kopacaktı, insanlar ağaca çıkmıştı. Bir kafeste gibiydik ve yüzlerce insan bize bakıyordu.

Dallar dolusu insan bakışıp dururken bir adam girdi içeriye. Ağarmaya başlamış saçını arkaya taramış, yüzünde kolonya kokusu, sırtında ak bir gömlek (bu kente geldiğimde benim de gömleğim aktı) lâcivert üstüne gri çizgili takım elbise, sol elinde nişan parmağında alyansla portakal rengi taşlı yüzük yan yana, ayakkabılar ışıltılı ve pek nazik:

“Ben emniyet müdürü!”

Ben emniyet’ sözcüğü üstüne düşündüğüm için ancak son sözünü anlayabildim:

“Sizi burada fazla koruyamayız. Ya getirteceğim bir arabayla emniyet altında gidersiniz yoksa bundan sonra doğacak sorumluluğu üstlenemem!”

Bine yakın insan, peşimize düştüğünde, yerlerinde ne vali vardı ne emniyet müdürü ne polis!

Olan olmuştu, en azından çok fazla şaşırılmamıştık. Aslında beni şaşırtan başkaydı: Birini söylemiştim, bine yakın insan içindi. İlle de öbürüydü: Öğretmen olduğunu söylemişti; uzun bir boy, kısa saç, ince yüz, esmer. Utangaçtı bir de, yardımının göze batmaması için öyle davranıyordu belki, gözüme bakıyordu!

“Birlikte yürüyelim ağabey!”

Boğulmakta olan kimse için hiçbir şey düşünmeden, çok kez yüzmeyi bilip bilmediğimizi bile anımsamadan kendimizi suya fırlatabiliriz. Belki de onu kurtarmaktan çok, o anki zayıflığına, çaresizliğine dayanamayarak yanında olmak, ona güç vermek isteriz. Ama bu, anlık bir davranıştır.

Üretilmiş, üstüne bol gelen bir hırka vardı sırtında, tüyler tığdan çıktığı gibi parlıyordu: "Al ağbicum!" demişti, arka- sim dönmüştü, herkeste bulunmayacak bir tabanca göstermiş: "Temizle şu namussuzlardan birini!" demişti. (O anda kimlerin namussuz olduğunu bilebileceğimi düşünemiyor olmalıydı!)

Sonra vurmaya başlamışlardı; bir şaşkınlığım da bunun içindir, neden bir yerim ağrımamıştı! Sonra kendimi aynada görecektim, başım çarpılıp da kapı açıldığında ve sürünerek içeri girdiğimde. Doğrulup da duvardaki aynaya baktığım zaman, başımın bir salça dolu kaba sokulup çıkarıldığını sanacaktım. Odada bir masa vardı, o anda iki arkadaşım da girecekti dükkâna. Arkadaşımın biri kadındı, niversite ğretim üyesiydi. Mendilini çıkarmış, srahideki suyla ıslayarak yüzümü silmeye başlamıştı. Aynaya bir daha bakmıştım, yüzüm ak mıydı, sarı mı? Morluklar vardı alnımda, yüzümde; jilet keşiği gibi ince ince acıyordu, kulaklarım uğulduyordu.

Aynaya bakıyordum, kapının camına çarpan çamuru aynada görüyordum, kirli sular aşağlara aynalara akıyordu sanki. Sağa sola iziktirilmış koca bir leke, aşağlara kol uzat mış soyut bir resim gibiydi. Taşlar atılmıştı sonra, aynadaki modernlik, klâsik bir görüntüye dönüşmüştü.

Cam parçaları yerlere saçılmıştı. Kravatım yn rmeydi, kapının tokmağına elimi attığımda onlar da kravatımdan yakalamış. O arada bir kopukluk var: Yüzümün o salça kabına batırılmış hâli, belim, kalam, bacaklarım, omuzlarım (en çok belim) ne olmuşsa orada olmuştu. Ama ben duymamıştım. Tek sıkıntım soluk alamamaktandı!

"Neden ki?" diyordum, dş görüyor sanıyordum; "Nasıl olsa gerçek değil!" diyordum. Gözlerimi anımsamıyorum; neler olduğunu görmediğime göre, kapatmıştım, görmemek için miydi yada yukarıdan akan şey, göz çukurlarını mı doldurmuştu? Bu sonuncu olasılık daha doğru olabilirdi; arkadaşımın silmesiyle iyi görmeye başlamıştım.

Şimdi daha iyi anlıyordum: Onlar çeker, ben çekerken kravatım kopuvermişti. O hızla yere kapanmışım, başım kapıya çarpmış ve kapı açılmıştı!

Şığınağıımız bir odaydı; penceresi, kapısıydı. Ve biz, kapıya bakmıyor görünmek için aynaya bakıyorduk.

Caddenin iki yanında ağaçlar vardı; ağaçların dalları koıtu kopacaktı, insanlar ağaca çıkmıştı. Bir kafeste gibiydik ve yüzlerce insan bize bakıyordu.

Dallar dolusu insan bakışıp dururken bir adam girdi içeriye. Ağarmaya başlamış saçını arkaya taramış, yüzünde kolonya kokusu, sırtında ak bir gömlek (bu kente geldiğimde lenini de gömleğim aktı) lâcivert üstüne gri çizgili takım elbise, sol elinde nişan parmağında alyansla portakal rengi laşlı yüzük yan yana, ayakkabılar ışıltılı ve pek nazik:

“Ben emniyet müdürü!”

Ben emniyet’ sözcüğü üstüne düşündüğüm için ancak son sözünü anlayabildim:

“Sizi burada fazla koruyamayız. Ya getirteceğim bir arabayla emniyet altında gidersiniz yoksa bundan sonra doğacak sorumluluğu üstlenemem!”

Bine yakın insan, peşimize düştüğünde, yerlerinde ne vali vardı ne emniyet müdürü ne polis!

Olan olmuştu, en azından çok fazla şaşırılmamıştık. Aslında beni şaşırtan başkaydı: Birini söylemiştim, bine yakın insan içindi. İlle de öbürüydü: Öğretmen olduğunu söylemişti; uzun bir boy, kısa saç, ince yüz, esmer. Utangaçtı bir de, yardımının göze batmaması için öyle davranıyordu belki, gözüme bakıyordu!

“Birlikte yürüyelim ağabey!”

Boğulmakta olan kimse için hiçbir şey düşünmeden, çok I ez yüzmeyi bilip bilmediğimizi bile anımsamadan kendimi- /I suya fırlatabiliriz. Belki de onu kurtarmaktan çok, o anki /ayıflığına, çaresizliğine dayanamayarak yanında olmak, ona güç vermek isteriz. Ama bu, anlık bir davranıştır.

O ise bilerek, düşünerek yapıyordu: yüzlerce kişi peşimiz- deydi, vuruyordu, sövüyordu, taşıyordu...

“Birlikte yürüelim ağabey!”

Atılan taşlara, sövgüye, vurmaya ve belki de olası ölüme birlikte yürümek istiyordu.

ÖLÜM KALIM ÇİZGİSİ

“Buyurduğunuz “çizgi” çok önemlidir beyefendi. Bizim meslekte buna “ölüm-kalım çizgisi” derler. “Çizgi’nin kendisi önemlidir elbette, ama o “çizgi’yi tutturmak daha önemli beyefendi. Azıcık aştınız mı “kâtil” olduğunuzun resmidir; işar gibi yapıp da orada kaldınız mı, tutturdunuz demektir: Siz bir kahramansınız!..”

Ne diyordum, ha onu anlatıyordum. Ben o gün kahramandım beyefendi. Telefon telefon üstüne, tebrik tebrik üstüne. O gün Ankara’da kredim bin beş yüzdü...”

İzin verin beyefendiciğim, onu da anlatacağım: Bir telefon geldi merkeze; ardından bir daha, bir daha. Çıktım vardım meydana. Belediyenin önü hıncahınc, en azından beş yüz kişi. “Yeter de artar bile” dedim içimden. Bizimkiler de oradaydı. Belediyenin önü daracıktı; bu yüzden beş yüz bin gibiydi. Hava da istediğim gibi. Hazırlığa diyecek yoktu doğrusu. Yumruklar sıkılı, öfkeler yerindeydi. Aslında öfkesiz bu iş olmaz beyefendi. Kavganın hangi türüsü olursa olsun, öfkeli değil misin, yenildin demektir. Sonra beyefendiciğim, psikoloji bilmek de çok önemlidir. Basit insanların psikolojisi

de basittir: Onları sevindirmek, onları öfkelenlendirmek bir an meselesidir.”

Nasıl mı? Nasıl, nasıl... Çok basit beyefendiciğim.”

Ey Müslüman Türk milleti! Ne yapacaklar bu herifler biliyor musunuz! Şu dünyada neniz var: Bir dininiz, bir de karınız değil mi? İşte ikisini de elinizden alacaklar arkadaşlar!..’

Heh heh he... Bir de, bir de iki liralık Marmara şarabı... Tamam mı beyefendiciğim...”

Sözü dağıtmayalım beyefendi, bizimkiler iyi bilirler bunları. Yani sizin anlayacağınız, öfkeli bir kalabalık... Düşünmeyen, yorumlamayan, “kuru sıkı” bir kalabalık. Ama bir şartla: Sonunu iyi “kanalize” etmeli.

Özür dilerim beyefendi, yine dağıttım: Derken belediyenin kapısı açıldı. Ha, söylemeyi unuttuyordum: Kapı niçin açıldı? Siz hiç tarla sıçanı gördünüz mü? Ne mi ilgisi var konuyla? Çok beyefendi, hem de pek çok: Köylünün tarlasına musallat olur bu sıçanlar. Köylü bir öldürür, iki öldürür, baş eğemez bir türlü. Biri ölür ama, beşi onun yerini alır. Tarlanın altı delik deşiktir. Sen de sanırsın beyefendi, Paris’in metrosu! Buğday mı ekti köylü, kökü kazınır bir anda. Patates mi, bir tür “sosyal adalet” örneği sunarlar insanlara: Kökü bize, sapı size... Sonunda beyefendi, bir delikten suyu akıttı mı köylü, gör sen o cümbüşü: Fırlayan

Fırlayana...

Bir de beyefendi tilki avı vardır: Mağaranın ağzından dumanı verdin mi!...

Kusurumu bağışlayın beyefendi, yine uzattım. Bizimki ler kapıdan, pencereden sıkıştırınca... derken bizim tarla sıçanları...

Az beyefendi az, bunlar, sıçandan da beter, sıçandan da...

Evet beyefendiciğim, söyleyeceğim. Çıktılar seninkiler dışarı. Önde beyefendi(î), elinde çantası. Sanki hiçbir şey olmamış! Bir de yiğitlik taslamasın mı! Halka şöyle bir tepeden baktı... O anda koysan elini bu kabadayının yüreğine

beyefendi, iki metre ileri fırlarsın alimallah. Bir an başarılı da olmadı değil. Bizimkiler sinivermesinler mi bu bakış karşısında!.. “Daldan eğme” bir yerde bunlar beyefendi. “Kökten sürme” yapacaksın, şartlandıracaksın yani. Eğitim meselesi beyefendi, yığınların eğitimi meselesi... Çocuk daha dünyaya gelmeden, daha ana rahmindeyken fısıldayacaksın kulağına: “Komünist var dünyada, ayağını denk al!”

Özür dilerim beyefendi, söz sözü açıyor. Evet ne diyordum. Bizimkiler sus-pus oluvermesinler mi! Durumu derhal kavradı bizim Rüstem; sivil giyinmişti o gün, çakı gibi çocuk. Öne fırladı, o sıtma görmemiş sesiyle bağırmaya başladı:

-Moskova’ya! Moskova’ya!

Sinen kalabalıkta bir canlanma, bir kıpırdanma oldu. Hep birden bağırıyorlardı şimdi:

-Moskova’ya! Moskova’ya!

Seninki bir şaşırды, bir aptallaştı; yürüsün mü, dursun mu! Kapıdan iki kişi daha çıktı, bir kadındı. Üç kişiydiler. Biraz önce şehir hoparlörlerinden bangır bangır bağırان bu üç aslan (!), şimdi girecek delik arıyordu...

Aslanlar önde, bizimkiler arkada. Koşamıyorlardı, kaçamıyorlardı, duramıyorlardı da. Yüzlere yüzler eklendi, bin oldu. Ama aslanlar dört olamadı! Dükkânını kapayan esnaf, arabasını park eden şoför, daireden çıkan memur karışıyordu kalabalığa... Cadde bir geniş yataklı dere, insanlar bir sel çağlayanıydı. Allah seni inandırısın beyefendiciğim, durum aynen böyleydi.

Ama neme lâzım beyefendi, “Yiğiti öldür, hakkını teslim et” demişler. Ben kendimi koyuyorum da onların yerine, herhalde diyorum, dizlerim tutmazdı, yığılır kalırdım...

Yürüyorlardı... Arkadan bağırان, çağırان, söven sövene...

Taşlar başladı beyefendiciğim, nah kafam büyüklüğünde taşlar. Arkaya, yana, öne... İşte bir tanesi düüüştü, eli çantalının sol omzuna...

Başını ağrıtmıyayım beyefendi, bir film görmüştüm, bir Amerikan filmiydi: Bir zenci linç ediliyordu filmde. Büyük bir kalabalık, tıpkı böyle. Önde zenci, gözleri yuvalarından dışarı fırlayacak nerdeyse, durmadan koşuyor, kalabalık arkada. Bir bir insan kalabalığı değil beyefendi, ahırdan boşalmış bir boğa sürüsü. Gözler kanlı, gözler kinli, binlerce yumruk... Ve önde gözleri yuvalarından fırlamışcasına bir zenci durmadan kaçıyor. Arada bir dönüp bakıyor, koşmuyor, uçuyor... Sonunda beyefendi, bir çıkmaz sokağa girdi zenci. Önü kapalı; sağa baktı yok, sola baktı yok... O çare- sizlik beyefendi, insanın çaresizliği... Zenci kalabalığa karşı döndü, başını ellerinin arasına aldı, yumuldu kaldı. Vuran vurana şimdi. Zenci bağırıyordu, kendini savunmuyordu. Gerek görmüyordu sanıyorum. Ve beyefendiciğim zenci linç edilmişti...

Zenciye acımıştım beyefendi. Ama bunlar! Ne dediniz, “renk ayrılığı ile fikir ayrılığı farklı değil” mi? Şey beyefendi, doğrusunu isterseniz...

Neyse beyefendi, ne diyordum, evet, üç baş yerine üç kronometre vardı ortada sanki. Taşlar düştükçe başlar da bir sağa, bir sola, öne arkaya... Ama nafile beyefendi, küüt! Küüt!

Beklemediğimiz bir şey oldu. Eli çantalı birden durdu, geri döndü, kalabalığa baktı baktı... Yuvalarından fırlamış bir çift göz göreceğimi sanmıştım, yok beyefendi, adam korkmuyordu! Anlamıyordum. Adamın bir bildiği olmalıydı. Yoksa bizim “çizgi’nin farkında mıydı? Öyle ya bütün konuşmaları bu baldırı çıplaklar üzerine değil mi! Hah hah haa!.. Ama, yine de bir çelişkinin olduğunu sanmıyorum. Şimdilik bu kalabalıklar bizden yana.

Yine dağıttım konuyu, kusur benim beyefendi. Nerede kalmıştım, teşekkür ederim, unutmamışsınız. Adam döndü, kalabalığa baktı, baktı: yüzünün çizgileri karmakarışık oldu. Gülüyor muydu, ağlamaklı mıydı, kestiremedim. Bir şeyler söylemek istiyordu topluluğa. Söyleyemedi, anlamsız buldu

belki de. Birden elini belini attı ve eli havadaydı şimdi. Bir tabanca tutuyordu elinde beyefendi!.. Bu adam, bu tabancayla bu adamlardan bir ikisini vurur muydu dersiniz? Sizce rahatlıkla vururdu. Sövmesine sövmüşlerdi, vurmaysa vurmuşlardı. Ve birazdan belki de zenci gibi kıvrılıp kalacaklardı. Tabancayı kullanacaktı elbette. Böyle düşünmüştüm bir an. Siz de öyle düşünüyorsunuz değil mi? Ama beyefendiciğim, o yüzü, o karmakarışık yüzü gördükten sonra “cık” dedim, bu adam, adam öldürecek soyundan değil. Ben çok kâtil gördüm efendim, siz de gördünüz mü? Kâtil suratu ha? Kâtilin öldüreceği adama bir söz söylemesi gerekse o an, ne der bilir misiniz; büyük bir yaklaşımla: “Seni yerim” der, “hem de çiğ çiğ!”. Gerçekten de yer. Ya bizim tabancalı, bir şey söyleseydi, belli ki: “Sizi seviyorum ey baldırıçiplaklar!” diyecekti... Ben bunları yakından beyefendi, anlayamadığım bir başka havası var bunların! Ulan ne var sevecek bu uyuz itleri! Bütün aşâğılık bunlarda. Bir lira toka et eline, bir adam boğazlasın sana.

Başını ağrıtmıyayım beyefendi. Tanıdığım bir ressam var. Bir dilenci resmi yapmış, onbin liraya satmış. “Dilenciye on para vermedim ama ömrümde, bir kez resmini yaptım onbin lira kazandım” diyor. Herhalde diyorum beyefendi, bizim ressam gibi bir çıkarları var bunların!..

Gevezeliğimi hoş görün beyefendi, son sözü açıyor da... Herifin tabancası havada kalakaldı. Dediğim çıktı; tabancayı kullanmadı. Ama o an çok önemliydi beyefendi. “Şimdi” diyordum, içimden, “Şimdi çil yavrusu gibi kaçışacak bu sürü.” A a, kaçmadılar beyefendi, hiç tınmadılar tabancayı. Bir saniye bile sürmedi, bir duraklama oldu bazılarında, kimiye yürümeğe devam etti. “Acaba” diyorum kendi kendime: “Anladılar mı adamın ateş etmiyeceğini?” Sanmıyorum, bir insan kaçır beyefendi, bin insan kaçmıyor kolay kolay. Tabancanın üstüne yürüdüler beyefendi...

Adam, ne bekliyordu, ne buldu! Korkutmak istiyordu belki de. Evet evet korkutmak istiyordu. Hâlâ güleceğim

geliyor, hatırladıkça: adamın hayreti, adamın şaşkınlığı... Birkaç aylık çocuğun ilk kez gördüğü bir nesne karşısında ne yaptığını hiç düşündünüz mü? O ne çocuksu, ne deneysizi ne temiz bir şaşkınlık! Bazen düşünüyorum da, adamı anladığımı sanıyorum beyefendi.

Rica ederim efendim, ne münasebet, sevgi duyduğum filân yok. Hani objektif olarak... Neyse beyefendi, söylemek istediğim o değil. Adam tabancayı soktu kılıfına, evet soktu ve bir hızla yandaki dükkânın kapısının tokmağına asıldı. Beyefendiciğim, bu anı hiç unutamıyorum ve hâlâ da hayret ve şaşkınlığım geçmedi. O ne yumruk yağmuruydu, ne tekme doluşuydu. Adamın tüm bedeninin yüzeyine yan yana yumruk koysan, diyelim ki üç yüz yumruklu bir alanı olsa, Allah seni inandırısın beyefendiciğim, aynı yere üçer olmak üzere tam dokuzyüz yumruk indi arka arkaya. Bir şey daha söylesem inanır mısın bilmem beyefendiciğim: Ben adamın ağzını alnında, bir gözünü başının öbür tarafındaki kulağının altında gördüm. Üstündeki beyaz gömleği kırmızıya kesti bir anda. Ben kana hiç dayanmam beyefendi, niçin, niçindi bu? Şey, ama hak ediyordu...

“Çizgi” diyordum, içimden, “çizgi” aşıyor, aman oğlum, gözünü dört aç, dört aaaç” derken, bizimkiler yetiştirdi beyefendi, derin bir nefes aldım. Ben deyim otuz, siz deyin elli. Çakı gibi çocuklar. Eğitim güzel şey. Ne derlerse desinler, ister “fruko”, ister “gazoz” önemli değil, ben de derim “hızır”. Değil, değil beyefendi, sevincim adamın kurtuluşunda değil, “çizgi’yi iyi tutturduklarından, inanın.

Tam o anda bir şey oldu beyefendiciğim, sevincim kursağımda kalıyordu neredeyse! Soluk alamıyordu adam. Yüzü bir kızarıyor, bir morarıyordu. Kandan desem, değil, adam soluyamıyordu açıkça. Bir de ne göreyim beyefendi, bizimkilerden biri, adamın kırıvatından tutmuş, adam da kapının tokmağından, çeker de çekerler. Adam tokmağı bırakmaz, bizimki kırıvatı. Sonunda beyefendiciğim, bir mucize oldu.

Evet bir mucize. Kazasız belâsız bugünü de atlatmak varmış nasipte. O dakikalardır çekilen yün örgü kıravat kopmasın mı! Kıravat bizimkinin elinde, adam yüzükoyun yerde; dükkânın kapısı ardına dek açık...

Buyur beyefendi, istirahat buyur, rica ederim. Sen de hanımefendi, sen de üçüncü arkadaş, buyurunuz istirahat ediniz, kaldığınız yere hangi arabayla gitmek isterseniz? Hiç merak buyurmayınız, emniyetiniz sağlanmıştır...

Haydi dağılın, def olun, terbiyesizler, sizi haddini bilmezler! Hadi hadi çekilin, ne var bakacak, hiç mi adam görmediniz?

Düüt! Düüüt! Polis, asker!..

Başını ağrıttığımı sanıyorum, bizim meslekte bu “çizgi’nin çok önemi vardır. “Ölüm-kalım çizgisi” diyoruz buna. Şöyle aşar gibi yapıp da.”

Yeni Gazete, 2 Mart- 1971

* Bu yazı, “Öyle Bir Aşk” adlı “Anı” kitabımda “O İyi İnsan” adlı anlatının ikincisi; Çorum olayı.

VESİLE-İ CEMİLE

1965 yılı; TİP'in 14 ilde örgütü var. Seçime girebilmesi için 15 ilde tamamlanması gerekiyor.

Genel başkan, bir parti görevi veriyor: Yozgat'ta örgüt kurmamı istiyor!

Yozgat'a bağlı, doğup büyüdüğüm Bahadın köyünde beni tanıyacak kişinin bile az olduğunu söylüyorum.

"Bir dene!" diyor.

Yozgat'a otobüsten indiğimde, enstitüden bir sınıf arkadaşım ile karşılaşmam benim için önemli bir rastlantı idi. Sevindik, kucaklaştık.

Hemen söze başladım, bu "söz'den ziyade bir yardım beklemektir.

Hangi otobüsle geldiğimi sordu arkadaşım, söyledim.

"Bu otobüs" dedi, "bir saat sonra geldiğin yere dönecek; hiç beklemeden geri dön; başımıza bir iş (!) de sen çıkarma!.."

Arkadaşımın tavrına üzülmemeye karşın işimi sürdürmek istiyorum.

Kendi ilçem olan Sorgunun bir otobüsüyle yola çıkıyorum. Otobüste tanıdıkla karşılaşıyorum. Anlatıyorum; “anlıyorum” diyor. “Senin partini kursa kursa lokantacı filân var, ancak o kurar!”

Sorgunda arayıp buluyorum “lokantacı filânı”; genişliği üç masa alabilecek lokantada hemşerime durumu anlatıyorum. Üç masadan ikisi boş, birinde iki müşterisi var. Anlatıyorum o çoktan ezberlediğim sözcüklerle.

Lokantacı hemşerim heyecanlanıyor: Bir sandalyeye çıkıyor; iki müşteri ve bana eğilip bükülerek:

“Bu memlekette senin çiftçi partini (işçi partisi diye düzeltiyorum), her neyse onu, ancak ve ancak ben kurarım mınyoyum!” diyor. Çünkü neden dersen, DP’yi ben kurdum, E.K.M.P’sini ben kurdum, Millet Partisini ben kurdum, (söze karışıyorum, CHP’yi, diyorum) “Ona yetişemedim” diyor.

Sandalyeden inerken, iki müşterisi onu alkışlıyor. Kulağıma eğiliyor, fısıltıyla: “Beş bin ‘gayme’ni alırım emşerim, aşağı gurtarmaz!..” diyor!..

“Yine konuşalım” inceliği (!) ile kalkıyorum.

Kasabanın tek çarşısında yürüyorum. Yine bir tanıdıkla karşılaşıyorum, soruyorum:

“Bir terzi var” diyor. “Senin partini kursa kursa o kurar!” Seviniyorum. Terziyi arayıp buluyorum.

“Tabî, elbette, koş oğlum!” (çırağım gönderiyor), “filânı, filânı çağır.” Geliyorlar.

Sorgunda TİP. İlçe Yönetimi kuruluyor. Kaymakama, hazırladığımız (fezlekeyi) gerekli yazı imzalanıyor. Sevinerek, hazırlanan yazıyı götürüyorum.

İlk TİP yönetimi Yozgat toprağında Sorgunda kuruluyor. Büyük sevinçler içindeyim.

O telâş içinde terzide çantamı unuttuğumu hatırlıyorum. Döndüğümde, kapıda iken, içerden bir ses duyuyorum. Konuşanları candan görüyorum. İki kişi biri o çevreden tanıdığım bir öğretmen. Öbürü, Bahadında öğretmen iken,

yakın tanıdığım biri.

“Sen deli misin!” diyor Bahadından tanıdığım. (Terziye söylüyor): “Dükkânı yakarlar, nasıl olur da sen böyle bir partinin kuruluşuna katılırsın?..”

Bir şey duymamış gibi davranıyorum. Çantamı alırken terzi, eğile büküle:

“Ağabi, kusura bakma, ben vazgeçtim!” diyor.

Orayı öylece bırakıyorum.

Bu kez yakın bir kasabaya gidiyorum: Akdağmadeni.

Büyük bir kahve. Hani “ağzına kadar dolu” denir ya, işte öyle. Bütün gözler üstümde, ne bir hareket ne bir olumsuz bir bakış.

Söyleyeceğimi söylüyorum. Konuşmamı bitiriyorum, dinledikleri için teşekkür ediyorum.

“İyi konuştun, ağzına sağlık!” diyor birisi. Sonra neredeyse hep birlikte “ağzına sağlık” diyorlar. Öyle dediler demesine de, kimse soru sormadı. Gerçekten söylediklerim, onlar için de uygun mu idi; böyle sessizce dinlemeleri bir nezâket gereği olmalıydı...

Oysa bir yeni parti kuruluyordu; hakkında pek de iyi şeyler düşünülüyordu; TİP, sosyalist bir partiydi.

Merkez dahil Yozgat'ta 8 yerde örgütün kurulması gerekiyor. Yozgat olmuyor, Sorgun olmuyor, Akdağmadeni olmuyor!..

Ama Yozgat'ta örgütün kurulması zorunlu. Başka bir yerde kurulamamış; aksi halde seçime girilemeyecek.

Olayı fazla mı ciddiye alıyorum , diye düşündüğüm oluyor; “Türkiye tarihinde” diyorum önemli bir olay. Yozgat'ta örgüt kurulamazsa bu durumun tüm vebâli benim üzerimde! Daha ilerisini düşünemiyorum, ama “seçime girebilmek” bana, benim başarıma bağlı.

Dışarıya çıktığımda yorgundum, üzgündüm, çaresizdim. O anda bir kıyıda durmuş, bana bakan bir genç adam

gördüm.

Bana yaklaştı; “ağabi” dedi, “seni dinledim, kendimi sana ve söylediklerine yakın hissettim, ama kalkıp da ‘ben varım’ diyemedim. Bize gidelim mi, hem bir kahvemi içersin, hem de konuşuruz.”

Bir ışık yanmıştı, sevincimi çok abartmadan teşekkür ettim. Yürüye yürüye kasabanın kıyısına çıktık.

“Nereye gidiyoruz?” dedim.

“Evime!” dedi ve yürümeği sürdürdü.

İlerde bağlar vardı. Bir süre de bağ çubukları arasından yürüdük. Karşıdan bir duman göründü, ama ev yoktu görünürde, kulübe bile denmez bir kabarıktı dumanın çıktığı yer. Dumanın görüldüğü yere doğru yürüdük, artık her şeyi görüyordum. Bağ bekleyen çocukların çerçöpten yaptığı, yanları çamurla sıvanmış, üstü bağ çubuklarıyla kapalı , önü açık bir yerdi. İçinde, daha doğrusu önünde bir kadın belirdi, kucağında bir çocuk; ateş yakıyordu ve üflemeden gözleri kızarmıştı.

“Buyurun!” dedi, bir yorgan dürülüydü, üstüne oturmamı istedi.

TİP’in örgütünü böylece kurmuştuk. Yozgat’ın bir kasabasının bağında, kulübe bile denmeyen yerde artık bir yoldaşımız vardı!..

VE HASAN USTA

Sorgun un tek caddesinde ikinci defa dolanıp duruyorum. Hayli de acıkmiş idim.

Bir fırın görüyorum, vitrininde kızarık kızarık, çizgili firancala görüyorum. (O yıllarda pek sevilen bir ekmek türü idi.)

Bakıyorum, yarım yeter diye düşünüyorum, biraz da peynir alırım, bir kahvede ne de iyi olur, derken; içeride gör düğüm kişi orta yaşlı, güler yüzlü bir adam, içten bir saygı ile:

“Bir şey mi istediniz efendim? Buyurun, buyurun, içeri buyurun, ben Hasan Usta...”

Bütün direklerin yan verdiği şu sıralarda aklıma, özüm den başka bir ad gelmediği için, kendi başıma ant içerim ki, on iki yıl kaldığım yurtdışında sürekli andığım kişilerden biri de şendin.

Duygularımı yüzüne söylemek istemiştim. Biraz daha yaşlanmış bulacaktım seni. Gözlerinden sevgi dolu bir buğu yayılacaktı çevrene; yeni yetme biriymiş gibi utangaç utangaç bakınacaktın, elinden gelse üstüne bastığımız toprağa, bizi

ısıtan, ısıtan güneşe, soluduğumuz havaya karışiverecektin. Ve sonra nedeni bizmişiz gibi koltuk değneklerini saklayacak yer bulamayacaktın, sonra can evinden dökülen bir sesle “Nasılsın kuzu?” diyecektin.

Kasabaya ayak basar basmaz doğru sana koşardım. Yine ocağın önünde, yüzünde ter damlacıkları, birilerine sıcak sıcak ekmek uzatırken yakalayacaktım, sarılacaktık! O zaman da öyle olmamış mıydı, kiminle konuşmuşsam “olmaz” demişti! Bizim parti bir öcüydü, tehlikeliydi, muzırdı, çünkü “bir hayâlet kol geziyor”du Türkiye’de; gazeteler, radyolar, partiler, yöneticiler “bu hayâleti defetmek için kutsal ittifak” kurmuşlardı.

Üzgündüm, mutsuzdum, çevreme bakınırken seni gördüm, daha doğrusu önce beni sen gördün; ocağın önündeydin, ağzında sigara, elinde sıcak ekmek vardı, kırk yıldır tanıyormuşçasına “Bir isteğin mi var kuzu?” dedin; sesin ekmeğin gibi sıcaktı-. Sonra “Üzülme” dedin; “içim açıldı, yıllardır seni bekliyormuşum sanki” dedin.

Evet Hasan Usta, kasabaya ayak basar basmaz sana koştum. Yerinde genç bir adam vardı, yüzünde ter damlacıkları, elinde sıcak ekmek kokan, un kokan elini öpmeyi nasıl da istemiştin. Beni bir sıkıntıdan kurtardığın, görev bildiğin bir konuda, parti örgütü kurmada yardımcı olduğun için değildi!

Senden “mülk edinme hırısı” yok muydu be Hasan Usta, herkes gibi senin de “özel çıkarların” yok muydu; yine herkes gibi içinde “ben” duygusu yok muydu? “Her şeyin özü insandır” demişlerdi Helenli filozoflar yüzlerce yıl önce; buna uyan bir sen miydin kasabada bre Hasan Usta? Che, “gerçek devrimcinin kılavuzu güçlü sevgi duygusudur” diyor. Nice devrimciler görüp tanıdığım şu günlerde sormadan edemiyorum, sen neden onlardan biri değildin Hasan Usta yada senin sevgin kimeydi?

Sana neler yapmadılar: Önce bacaklarını kırdılar, aylarca hastanede yattın. Fırının kapalı, çocukların aç kaldı. Sargılı

iki bacak ve iki koltuk değneğiyle evine döndün, ölünceye kadar da öyle kaldın. Evin ev değildi artık, “hırsızlar” ne bulmuşsa alıp götürmüştü. Fırının çevresinde nöbet tuttular, tek bir müşteri gelemeyiz oldu!

Bir gün postacı, zarf içinde bir fotoğrafını getirdi. Tepende “Ekmek Fırını”, yanında da “TİP İlçe Merkezi” okunuyordu ve sen iki koltuk değneği arasında gülümsüyordun.

Kime güveniyordun kuzum sen, sokakta bacak kıran, eve hırsız sokan, fırınına tek bir müşteri sokmayan, topu- tüfeği, parası pulu, polisi jandarması olan karanlık bir güç ve koşullandırılmış bütün bir kasabalı karşısında sahi kime güveniyordun?

Sen toplumdışı, sorumsuz, serseri biri değildin. Evin vardı, karın, çocukların vardı; en önemlisi sana yetecek kadar para getiren bir işin vardı. Peki neden yaptın bunu, hadi yaptın, başına bunca iş geldikten sonra neden bırakmadın niceleri gibi?

Belki de sen Hasan Usta, güzel adam-güzel insan sen, Yozgat bozkırının bir Don Kışot’usun. Vladimir Nabokov’un dediği gibi; “Taşadığın zırh- acıma, bayrağın güzelliğidir. Kimsesizsin, özverilisin,

* . .

yiğit olan her şeyin simgesisin.”

Ve “Hasan Usta, sen itici bir güç oldun, bir yel! Sen’le, senin itiminle, bir koşuda Yozgat’ın öbür ilçelerini dolaştık ve böylece örgüt Yozgat’ta kurulmuş oldu.

Ve sonucu, parti merkezi, o zamanki İstanbul’a bildirdim: “Türkiye İşçi Partisi Yozgat’ta kuruldu!”

“Tamam” dedi genel başkan, partimizin Yozgat adayısın, çalışmalara başla!..”

Ben İstanbul’a döndükten sonra bu başarıımızı kutlamak için yaptığımız toplantıda genel başkanımız Mehmet Ali

Aybar bir kutlama konuşması yaptı.

Sözünü bitirirken de benden söz ediyor. Seviniyorum.

“Türkiye tarihinde ilk kez bir sosyalist partinin TBMM’ne girmesinde partili arkadaşlarımı kutluyorum. Bu arada önemli bir çabayı da ayrıca sayıyorum. Arkadaşımız Yusuf Ziya Bahadınlı, partimiz için önemli “vesile-i cemile” oldu, bunu unutmayacağız” dedi.

Aslında Genel Başkanın söylediği “Vesile-i Cemile” bana değil, sana ve Yozgat’ın diğer kurucu yoldaşlarına söylenmeli idi Hasan Usta!..

O GÜNLERDE TİP'Lİ DOSTLARA YAZDIĞIM BİR MEKTUPTAN:

Merhaba,

Sözüme, Yunus'un:

"Yanan kömür, kızan demir

Örse çekiç salan benim..."

dizeleriyle başlıyorum:

O günleri özlüyorum.

Müthiş heyecanlı idik, "1965 seçimi" idi. Bir ses yükseliyordu
radyolardan:

İşçiler,

Köylüler,

Irgatlar,

Marabalar,

Memurlar!..

Bu ses, hâlâ kulağımdadır şimdi, özlüyorum.

Bugünlerde bir arkadaşımızın anılarını okuyorum:

Anısında, bir milletvekilimizin, (Adana Milletvekili Ali Karcının) konuşmalarında söylediklerini naklediyor:

“Benim anam tütün işçisi idi” diye sözüne başlamış!..

Tütün tarlasında çapa yapılırken Karadeniz türküleri söylenirmiş sürekli! Müziğin hızı; çapanın bir yerine iki-üç kez hızlı kullanılmasını sağlarmış!

Anası tarlada çapa yapan arkadaşımı özlüyorum.

Cumhuriyet döneminde:

İki ulu ağaç dikildi Anadolu’ya; ama meyva vermeğe başladığını gören zâlimler, hemen kestiler dibinden.

Ama her iki ağacın iki tür meyvasının tadı damağımızda kaldı...

Biri, köy enstitüleri idi.

Biri de kuşkusuz Türkiye İşçi Partisi!

Ama gelin görün ki, bu tat, dünyayı tuttu!

Köy enstitüleri, uyuyan bir devi uyandırdı.

Türkiye İşçi Partisi ise, söze başlarken okuduğum dizelerin kahramanı emekçilerin, ilk kez bir araya gelip örgütlenerek, içlerinde uyuyan sınıf bilincini şahlandırdılar.

Köy Enstitüleri ve Türkiye İşçi Partililer iyi bilirler: Kapitalizm; mayası gereği sıkışıkça faşizme yaslanır.

Bu hâl, onların doğaları gereğidir!

Türkiye İşçi Partisine 1962’de girdim (2.TİP’in de kurucu üyesi oldum).

Partiye girdiğim ilk yıllarda (1965 e kadar) yeni üyelere; parti, sınıf, sosyalizm konulu dersler veriyordum.

Bir gün işçi-köylü birlikteliği üstünde duruyordum. Bir işçi ayağa kalktı:

“Neden” dedi, “durmadan işçi-köylü birlikteliğinden söz ediyorsun. Türkiye’de ne zaman işçi-köylü birlikte savaşım verdi?” dedi.

“Şimdi” dedim.

“Nasıl yani?”

“Bir çoğumuz köylü kökenliyiz, aramızda köylülük-şe- hirlilik farkı yok.”

Araya girdi:

“Köken başka, biz şehirli’ sayılırız, artık, ‘köylülük’ hâlâ köylerde...”

O zaman nüfusumuzun yüzde sekseni köylü idi...

“Köylülük” konusunda çok düşünecek çok da yazı yazacaktım.

Ve Berlin’de (sürgünde iken), o şehirlileşerek bilinçlenen işçi yoldaşımın sözünün doğruluğunu, bir de yaşayıp görerek anlayacaktım:

Almanya’da Türk Edebiyatı adı ile bir toplantı düzenlenmişti, iki gün sürdü. Türkiye’den de iki yazar çağrılmıştı; ikisi de “Köy Enstitüsü” kökenliydi.

Türkiye’yi çok özlemiştim; bir “yurt özlemi” hastası idim sanki! Her arada koşup yanlarına varıyordum; ülkemin insanı idiler, ayrıca Köy Enstitülü idik. TİP’li değildiler; ama ben, “tipimizin” benzediğini sanıyordum. (Duyduğuma göre zor pasaport almışlardı.)

Ben bir kez daha, büyük bir sevinçle yanlarına vardığımda, biri: “Sen!” dedi, “neden ikide bir yanımıza geliyorsun?”

Birden o birinin yüzüne baktım, yön değiştirdi!..

Ben TİP’li idim, sosyalist idim; onlar “köylü” kaldılar...

O, şehirlileşerek bilinçlenen TİP’li işçi yoldaşımı özlüyorum...

1980 sonrasında:

60 bin kişi gözaltına alındı.

47 bin kişi yargılandı.

21 kişi işkencede öldü.

Ve ayrıca 7 TİP'linin hunharca öldürülmesi...

Bunlar; insanın hası, güzel insandılar...

Bunlar; özgürlükçü, yurtsever, bağımsızlıkçı, namuslu, yiğit, insancıl, sosyalist insandılar...

Bunların büyük çoğunluğu Türkiye İşçi Partili idi. Bir bölümü de TİP'in rahle-i tedrisinden geçmişti.

Bugün de bu uygulama, başka biçimlerde, başka gerekçelerle yürütülüyor.

Bir yerde okumuştum; yazıda; Arşimet'in, "bana bir dayanak noktası verin, dünyayı yerinden oynatayım" demesine öykünen şeriatçıların, Arşimet manivelâsını Tanrıya uzattığı söyleniyordu.

Sezar, yüzlerce yıl önce, "ölüm yaydan çıktı" demiş. Biz, bu sözü biraz değiştirerek söyleyelim:

Faşizm yaydan çıktı, hem de din faşizmi!

Dostlar,

Şimdi ayrı ayrı evlerde oturuyoruz. Apartmanlarımızın isimleri ayrı, ama gönlümüz bir.

Hop! denince toparlanıyoruz, bugün olduğu gibi...

Sözümü, Fikret'in dizeleri ile bitiriyorum:

"Haksızlığın envanını gördük

Bu mu kânun?

En gamlı sefaletlere düştük

Bu mu devlet?

Kânunsa da devletse de

Artık yeter

Artık yeter olsun bu denî

Zulm ü cahâlet...

Sevgi ile.

MAHKEME

İDDİANAME

İSTANBUL 0 AĞIR CEZA MAHKEMESİ BAŞKANLIĞINA

Davacı: K.H.

Sanıklar: Yusuf Ziya BAHADINLI, Mehmet oğlu, 1927 D.lu
Kadıköy Moda Cad.de oturur, İlke dergisi yazarı

SUÇ: Yayın yolu ile komünizm propagandası yapmak
ve komünizmi övmek.

Suç Tarihi: 3/3/1974

Derginin 14.sahifesinde Yusuf Ziya Bahadınli imzası ile "Ahlâk Üstüne" başlığı altında yayınlanan yazıda. Kapitalist toplumlarda burjuva ahlâkının var olduğu, oysa Marks ve Engels'in isbat ettikleri gibi ahlâkın toplumun yapısına bağlı olduğu, sınıflı toplumlarda burjuva ahlâkının mevcut olduğu, bunun ise yalancılık, iki yüzlülük, hazır yiycilik, sömürücülük gibi özellikler taşıdığı, buna karşılık sınıfsız toplumda sosyalist ahlâkın var olabileceği, işçi sınıfının sömürüye ve emperyalizme karşı korumak için savaşmasının sosyalist bir ahlâk olduğu, sınıflı toplumda insan sevgisi bulunmadığı, ancak sınıfsız toplumlarda sosyalist rejimlerde insancıl davranışların söz konusu olacağı ifade edilmek suretile sınıfsız toplum olarak ifade edilen ve tek bir sınıfın işçi sınıfın hâkim olduğu, komünizm düzeninin övgüsü yapılmaktadır olduğu, 8 / 4 / 1974 Tarihli bilirkişi raporu münderecatından anlaşıldığından - delillerin takdiri mahkemeye ait olmak üzere.

Sanık Yusuf Ziya Bahadınli'nin T.C.K. 142/4, 173 / Son maddeleri gereğince tecsiyesine karar verilmesi talep ve iddia olunur.

21/5/1974

Rıdvan GÜLGEN 13988
İstanbul C. Savcı Yardımcısı

YAĞ KÜLEĞİNDE LENİN

*“12 Mart Muhtırası” günleri, yada ilk günü:
Sıcağı sıcağına, daha kendimize gelmeden, sabahın
köründe kapı çalındı!
Milletvekilliğim sona ermiş, İstanbul’a gelmiş,
Beşiktaş’ta bir eve yerleşmiştim.*

Her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme hâli imiş hoşgörü!

İyi ki “olabildiği” kaydı konulmuş; yoksa kişinin eli kolu bağlanır, kızma özgürlüğü bütünüyle elinden alınırdı.

Aradan kaç yıl geçti, çeyrek yüzyıl olmaya ne kaldı ki; üstelik kimi değerlerin tartışılır olduğu şu günlerde! Keşke o düzeyde kalsaydı, tartışmakla yetinilseydi demek istiyorum; her şey tepetakla oldu! Bense kızma hakkını hâlâ kullanıyorum ve öyle görüyorum ki, hayatım boyunca da sürecek.

Her şeyin tepetakla olması da yine benim dışımda; hem bu değişim kime göre, kim için?

Bu başa ben mi öyle bakıyorum, eşi benzeri olmayan, özgün bir biçim, özgün bir yapı; ya içi!

Salonun duvarında asılı duran bu baş, açıkça söylüyorum, bana mutluluk veriyordu. Abattığımı söyleyebilirsiniz, ama

nasil bir ölçüye dayanırsınız bilemem.

12 Mart'ın sabahı Lenin kabartması, çevresindeki badananın kararından olacak, beyaz bir izdüşüm bırakarak kayboldu.

Biliyordum, olayın öznesi karımdan başkası olamazdı. İyi niyetli olmak, hiç de haklı olmakla eşanlımlı değildir; bir de uygulanan yöntemin oluşturduğu onur kırıcılık!

Sıkıyönetim, 12 Mart sabahında sokağa çıkma yasağı koymuştu. Amaç belliydi, evler tek tek aranacak; “muzır” buldukları insan, kitap, resim, plak, kaset ve benzeri ne varsa bir bir toplanıp götürülecekti.

Duvarda asılı duran Lenin kabartması değildi, bendim, kendimi böylesine özdeşleşmiş sayıyordum.

İyi de ne vardı bunda; onun orada olduğunu kimse bilmediğine göre alınıp saklandığını da bilemeyecekti. Bir önlemdi, polis beni alıp götürebilirdi; günlerce, belki de aylarca hücrede tutulabilirdim; ya karım, çocuklarım!

İçimde bir şeylerin çıt çıt kırıldığını duyuyordum!

İnsanın kendine saygısı, zamanımızda çok mu gülünç bir olgu!

Kişilik sorunu, beni çok kez düşündürmüştür: İnsan denen varlık, bana göre çok ince, belki de kutsal bilinen şeylerden daha da kutsaldı.

Lenin kabartması benim için bir simgeydi, evimin duvarına yansımış dünya görüşümün, bir anlamda da varlığımın adıydı. Aşağılanma, kimse görmediğinde anlam değişikliğine uğramıyordu bir de.

Sonunda polis, birkaç kitap götürmekle yetindi; tehlike atlatılmıştı!

Karım bana bakıp bakıp gülüyordu; “sayemde buradasın” yada, “yuvayı kurtardım” der gibiydi! Sonunda ağzından baklayı çıkardı:

“Gel!” dedi, çeke çeke mutfağa götürdü ve yağı kaşıklaya kaşıklaya Lenin kabartmasını, yağ küleğinden çıkardı!

Bir an, ne düşüneceğim, ne söyleyeceğim, nasıl bir tavır takınacağım konusunda siz bir kestirmede bulunun lütfen!

Kimdi bu kadın, ben neredeydim, kimdim, ne olmuştu bana? Bir, meydan savaşı kazanan general pozu veren karıma; bir, her bir yanı yağa bulanmış Lenin'e yani hafif yukarı kalkmış sakalına, bıyığına, kısık gözlerle, saçsız başına bakıyordum.

*“Şarapla karışık
keder için
Sarhoş gibiyim...”*

Sonra biraz kendime gelir gibi oldum, her yanı sallanan, kumaştan bir adammışımcasına koltuğa yığıldım!

Budapeşte’de, o küçük, temiz, sevimli evdeki komünist partili karı-kocayı anımsıyorum; bir bedende, ak saçları birbirine karışmış iki baş gibiydiler ve inceliklerinin, yıldızcıklar halinde çevreye yayıldığını görüyordunuz sanki! Kabartmayı uzatırken: “Alınız!” demişlerdi, “bunu size emanet ediyoruz; onu bizim gibi sevip koruyacağınızı düşünüyoruz”

Ve Mayakovski’den birkaç dize okumuşlardı:

*“Yaptığı ne bu adamın?
Kimdir o, nereli?
O, insan oğullarından
en insan olan insan.”*

Birden aklıma geldi: Ya dedim polis, Lenin i yağ küleğinde bulsaydı!

Bu olasılık gece rüyalarım girdi, sonra da gündüz düşüme: Polis yürüyordu, arkada birkaç kişi daha vardı, daha çok astsubay olanı dikkatimi çekiyordu, karmaşık bir gülümseme sergiliyordu! Polisin ayak sesleri tavandan geliyordu sanki

ve dış kapıdan mutfığa olan üç beş metrelik yol bir saat sürüyordu!

Sonra sağa sola bakmadan yağ küleğinin önünde duruyor; emin bir tavırla köşeden kibriti alıyor, bir gözbağcı edasıyla ocağı yakıyor; yağ küleğini ocağa yerleştiriyor; “külek yanar!” uyarımıza aldırıyor; arkadaşlarına dönerek gülümsüyor; gözleri bana takılıyor sonra, ciddileşiyor, kızıyor mu, acıyor mu, alaycı mı, anlayamıyorum.

Yağ eriyor, hayret ediyorum, külek yanmıyor!

Yağ sıvılaştıkça içindeki cisim belirmeye başlıyor, sonra birden Lenin’in kısık gözlerini görüyorum, yüzümü çeviriyorum. Polisin ne söylediğini, ne yaptığını atıyorum, “düşünmek istemiyorum!” diye bağıriyorum.

Mayakovski, yıllar önce söylemiş:

“Gülyağına

bulaşmasın

sadeliği Lenin’in!”

Bir gün diyorum günebakan yağına bulanacağını düşünememiş!

Sürekli soruyorum:

“Yahu” diyorum, “neden yağ küleği?”

“Peki” diyor karım, “seni alıp götürdüler, ya biz, çocuklar?”

Karım bana göre daha gerçekçi görünüyor.

Gerçeğin soğukluğu içimi donduruyor. İdealizmi gerçeğe bastırmadan yürünebilir mi diyorum kendime. O zaman ne değişir diyorum, idealizmimi seviyorum; savunmaya geçiyorum sonra:

“Ben yapmasam...” diyorum.

“Baştan düşünseydin!” diyor karım, soğukkanlı.

Buradan sesleniyorum bizden sonrakilere, yukarıdaki doğru söze kulak verin, diyorum, özgürlük mü istiyorsunuz,

demokrasi mi, sosyalizm mi, indirmeyiniz duvardan simgenizi ve her şeyi baştan düşünün.

12 Mart darbesi, sokağa çıkma yasağı, evlerin aranması, insanlarla kitapların tutuklanması, işkence ve idamlar, insanın insan olma sürecinde elbette kara bir lekedir. ama amacım burada makale yazmak değil; ayıp değil ya, unutamıyorum; ne yapıp etmeli, duvardan o, “en insan olan insan’ın başını indirmemeliydim; ah bir de o yağ küleği!

ALMANYA'DA İKEN

“Dost Dost diye Nicesine Sarıldım”

ÂŞIK VEYSEL

Her şey, polisin “Almanya’yı bir ay içinde terk ediniz; aksi halde kalacağınız her dakika Federal Alman Devleti için büyük zarardır!” diyen yazısıyla başladı.

Türkiye’de arkadaşlarım tutuklanmıştı ve ben bir ay sonra elim kelepçeli, polis eşliğinde, Yeşilköy Hava Alanında bulacaktım kendimi! Alman polisinin, İstanbul’da havaalanında beklemekte olan Türk polisine teslim edişini görür gibi oluyordum!

O güne kadar Türkiye’de 101 kişi işkenceyle, 10 kişi idam edilerek, 488 kişiye kurşunlanarak öldürülmüş, on binlerce kişi de tutuklanmıştı.

Almanya’ya, bir arkadaşımın mektubu aracılığıyla davet edilmiştim; bir yıl kalıp dönecektim; ne ki ardından 12 Eylül gelmişti!.. Bavyera Kültür Bakanlığı, Nürnberg’de öğretmenlik vermişti, bir yıl için...

Nürnberg’e ayak bastığımda Türk Konsoloslğu kanalıyla

Alman polisi ve Türkiye’den kaçan kaç Milliyetçi Hareket Partili kişi varsa, “Türkiye’de gizli bir komünist parti üyesi ve Doğu Bloku ülkeleriyle ilişkisi olan” (bu yakıştırma Türk Konsolosluğu’nundu) beni tanıyordu!

İstanbul’dan Almanya’ya (Bavyera Eyaleti’ne - Nürnberg’e) giderken, İstanbul Başkonsolosu, Nürnberg Türk Konsolosluğunu ziyaret etmemi sıkı sıkı tembihlemişti. Beni Almanya’ya kendileri davet ediyor, öğretmenlik teklif ediyorlardı.

Bir incelikti bu, elbette kendi konsolosumuzu görmeliydim.

Başkonsolos önce pasaportumu görmek istedi. Bir saat ayrı bir odada bekletti beni!

Daha önce trenle Polonya’ya gitmiştim. Beş ülkenin damgası vardı pasaportumda: Bulgaristan, Yugoslavya, Macaristan, Çekoslavakya, Polonya. Bir de dönüş, on damga.

Başkonsolos, o bir saatlik zaman içinde bütün Alman makamlarına ve Türkiye’de cinayet işleyerek kaçan ülkücü faşistlere beni tanıtmış ve “on tane Demirperde gerisi ülkelerinin damgası ile damgalanmış (!) olan beni jurnallamış, sonra da Alman Polis Teşkilâtına bildirmişti! Almanya’da kaldığım on yıl Alman polisi beni hep bu sıfatla izledi: Beş demirperde ülkesi damgalı Türk yazarı!”

Bu sıfatla öğretmenlikten atılmış, sürekli izlenmiştim.

Trenden yağmurlu bir günde inmiştim Nürnberg’e. Araba kentin caddelerinde yağmurdan sıyrılmak istercesine yeni bir hayata götürüyordu beni. Direksiyondaki karşılayıcım, yer bulmak için birkaç yere girip çıkmıştı: Grundig Heim’a böyle yerleşmiştim.

Yurtta kalanların çoğunluğu Türk’tü. Odamın kapısına adım yazılmıştı. Gören kapıyı vuruyor, “hoş geldin” diyordu, önce işçi hemşeriler aradı, sonra bir daha görünmediler: “Boş ver ” demişler. “Biz onun köyünü biliriz!”

Yurtla okul arasında gidip geliyordum; her şey yaban-

cıydı bana: Ülke yabancı, Almanlar, Türkler, dil, davranış, okul, yurt, oda, banyo, mutfak, kapı önünde toplaşanlar... Arabaların hızla geçtiği bir yol üstüne bırakılmış küçük bir çocuk gibiydim!..

“Nürnberg savaştan az zarar görmüştü. Almanya, bütünüyle bir kentti aslında, bütün kentler birbirini andırıyordu! Eskisinin bol zamanı vardı ve sabrıyla; binlerce yılın insanıyla; onların birikimi, emeği ve sanatıyla oluşmuştu. Büyük caddeler, büyük satış evleri, büyük yapılar ortada; kıyıdaysa her şey küçülüyor, o oranda biblolaşıyordu. Taş evler, ahşap evler, uyumlu renkler, pencereler, balkonlar:.. O pencerelere, o balkonlara çiçeğin her türünü, her rengini ekleyin bir de. Yollar asfalt, tek çöp yok. Kimi evler bahçeli. Anadolu kilimi serilmiş sanki. Bahçe kapısı, kapının tokmağı beğenin, sanatın en ince ucu. Merdiven başındaki çiçek saksısı, yol kıyıları, çimenlikler, evlere giden yolların taşları, kanal kıyıları, parklar, ağaçlar, ağaçlarda muhabbet kuşları... İnsanlar, bunca güzelliğin farkında değilmiş gibi geliyordu bana!.. Ben Almanya’yı Nürnberg’den tanımaya başlamıştım: En ileri teknik, en iyi para, giysinin en zarifi, biblo gibi evler, gülümsemenin en güzeli, kadının güzelliği ve özgürlüğü bu yer insanının bu kadar tutucu olmasını engelleyememişti! Evinde, yanı başında bir parçasıydı, sevinci, gözyaşı, köpeği! Onlara olan hoşgörülerini ve sevgilerinden hiç değilse birazını yabancıya ayıramamasını yadırgamamak elde değildi! Milyonların açlığı, hapisler, işkenceler, kurşunlanmalar birer televizyon görüntüsüydü. Dürer burada doğmuş, burada yaşamıştı; resimler sadece birer müzelik miydi! Luther’den bir haber ulaşmamış mıydı buralara! Beethoven boşlukta bir seda mıydı! Kant, Şiller, Goethe nerelerde, Marks, Engels?..

Nürnberg’e gelişimden bir hafta sonra bütün yabancı öğretmenleri toplantıya çağırdılar: Konuşuldu, tartışıldı, yenildi, içildi ve akşam bir eğlence düzenlendi. Dans ediyoruz:

“İyi kesilmiş sakalını hafifçe kaldırdı adam, gözlüğünün

gerisinden bakan mavi gözlerini yüzümde ilginç bir yara izi yada ben, bir belirti var da farkında olmadan ona bakıyor- muşçasına yanımda bir noktada durdu:

“Bir de takma adınız varmış!” dedi.

“Evet!” dedim şaşırarak.

İleri geri sallanıyor, müziğe, dans arkadaşlarına ayak uydurmaya çalışıyor, arada bir coşuyor, mırıldanıyordu: “Kreyzi müzik, kreyzi müzik...”

“Yanıma yanaştı yine:

“Pasaportunuzda Demirperde ülkelerinin damgası varmış!

“Evet!” dedim.

Gülümsüyordu, müziğe miydi, dans arkadaşına mı, gecenin tadına yada belki de bana!

Müziğe uygun devinimler çiziyordu, yanaştı yine: “Etkin siyasa içindeymişsiniz ülkenizde!”

Yanıt beklemeden uzaklaştı, ağzında müziğin dizesi: “Kreyzi müzik, kreyzi piypıl!..”

Müzik durdu, dans arkadaşını oturduğu yere bırakıp yanıma geldi; elimden tutarak bir kıyıya çekti:

“Bir parti üyesi olduğunuzu da duydum!” Gülümsüyordu, gözlerime baktı bir süre:

“Bu bilgileri konsoloslüğünüzden verdiler, geldiğiniz gün. Daha önce bilseydik çağırmazdık sizi.” Ekledi:

“Size gönderilen çağrı mektubunda benim imzam var. Şimdi o imzadan pişman değilim; bir sıkıntınız olursa beni arayınız!”

BERLİN

Berlin bir kültür kentiydi, özgür kentti; Doğusuyla, Batısıyla renkli bir kentti; Berlin'e geldiğimde sevincim sonsuzdu. Ne ki, iktidarda olan Sosyal Demokratlar (SPD) bir süre sonra iktidardan düştü, Berlin'e beni onlar almıştı. Hıristiyan Demokrat Parti (CDU) ilk uygulamada 40 öğretmeni öğretmenlikten uzaklaştırdı; 39'u Alman, l'i bendim. Polis kayıtlarına göre, öğretmenliğin sona erdiği an oturma izni de bitecekti.

O güne kadar herhangi bir ülkeden sığınma hakkı istememiştim. Türkiye pasaportuyla kalmak bana daha sevimli görünüyordu. Berlin'de kalmak istiyordum, Berlin'de dostlarım vardı.

İstanbul'daki kızım, "Sakın gelme baba!" diyordu. "Eve yine polis geldi!"

Avukatımsa, "Bırak burayı!" diyordu. "Sadece son yazdığın yazı, gelmemen için yeter de artar!"

Rüyalarım giriyordu: Yeşilköy'de polis, "Pasaportuna işçi

damgası vurdurmuş bir de!” diyordu. “Senin gibi çok işçi var dışarıda!” “Çocuklarımı görebilir miyim?” diyordum. Kelepçenin cıtırdayan sesiyle uyanıyordum.

Nasıl da özlemişim Türkiye’yi!

Bu arada birkaç günlüğüne Cuntayı anlatmak için İngiltere’ye çağırılmıştım; oradan bir dergiye yazdığım mektupta:

“Kendin Britanya’dasın, gönlün ülkende!” diyorum.

“On günde on kent geziyorsun. Koşuyorsun, tren, taksi, yaya, konuşuyorsun. Dinleyenin çoğaldıkça sevincin artıyor. Yurdunu anlatıyorsun, insanların, uğruna on binleri verdiğini...”

“İstanbul’dasın sanki, Fenerbahçe’de, sandallı, yelkenli deniz; Demiryolları Kampı, kahveler; bir de kırmızı-beyaz örtüleriyle masalar. Balık yiyorsun, lokantanın penceresinden yelkenlinin tepesi görünüyor. Yüreğin kalkıyor, soluklanıyorsun. Sonra başınızda bir hâre oluşuyor, ülkendesin, İstanbul’da. Fenerbahçe’de, kırmızı-beyaz çizgili örtülü masada çayını yudumluyorsun! Toplanıyorlar, daha söyle diyorlar; üzülüyorlar, İngiliz, İskoç, İrlandalı, Türkü, Kürdü. Bize karşı olmayan bizimle diyor Georgi Dimitrof, faşizme karşı birleşik cephe. Öğrenciler görüyorsun, işçiler. Sendikacılar görüyorsun bizimkiler gibi, içi kan ağlayan. Londra’dasın, Meclis’te. Kapılarını ucu süngülü tüfekleriyle asker tutmamış. Bir de gece yasağı, bir de tanklar görmüyorsun sokakta! Penceresi demirli yapılardan insan çılgığı duymuyorsun. Karası, sarısı, beyazı bir dolu insan. Yüzüne tükürür gibi bakmıyor yabancının, Almanya’da olduğu gibi!

York’u geziyorsun güya, yine ülkendesin. Kadıköy’de Mısır Çarşısı Millî sokakta, cumbalı evdesin. Köşedeki Rum Bakkala el ediyorsun. Cumbadan cumbaya el sıkış istersen. Üstü kapalı bir çarşıdan geçiyorsun; kına mı, baharat mı yoksa tulum peyniri mi? Mısır Çarşısı’ndasın! Edinburg Kalesinde mendil arıyorsun, Bayburt Kalesi’ndeymişçesine! İskoç

müziği dinliyorsun, dalgınlıkla kulağına zurna sesi geliyor.

Britanyalı kadının çorap kaçığı gözünden kaçmıyor. İzmarit toplayan görüyorsun, çöp karıştıran. Ülkemizin ekonomi uzmanlarıyla bir araya gelip gelmediğini düşünüyorsun! Kendin Britanya'dasın, gönlün ülkende. Onu düşlüyor, onu konuşuyor, onu yaşıyorsun..."

Kopenhag'dan arayan arkadaşım, "Olanları gazetede okudum" diyordu telefonda, "burada bir iş var senin için, hem de çok iyi, bekliyorlar, tez gel!" Hem iş hem yurtdışı edilmemek, yaşasın! "Kul sıkışınca Hızır yetişir" derler. Ben, ne kuldum ne Hızır bekliyordum, dostlar sağ olsundu."

Danimarka Komünist Partili Kültür Bakanlığı yetkilisi bayan, durup durup sarılıyor:

"Gökte ararken yerde bulduk, siz aradığımız tam bir kültür adamısınız; yarın kararnameniz hazır, işe başlıyorsunuz" diyor. Alman polisinin yazısını anlatıyorum, kahkahayla gülüyoruz. Komünist Partili yoldaşın gözleri ıslık ıslık. Düşünce birliği sevinci, dayanışmanın güzelliği hepimizi sarıyor. Kopenhag'da Türkiyeli gençlerle kültür çalışmaları yapacağız.

Nasıl sevinmem, 12 Eylül cuntasına bir kişi daha teslim olmayacak; sonra sevdiğim bir alanda, en önemlisi KP'li yoldaşlarla birlikte çalışacaktım. Yıllar yılı üstünde düşündüğüm, olmasını istediğim, Almanya'da bir türlü başaramadığım, yurtdışında gerici güçlerin ekip yeşertmeye uğraştığı ırkçı-dinci dünya görüşünü ayıklayacak, insanı sarmalayacak evrensel kültür verileri sunacak çalışmalar yapacaktım. Ertesi günü heyecanla, sevinçle bekledim.

Buluşma yerine KP'li bayanın yüzünde dünkü sevinci boşuna aradım! İnsan bir günde bu kadar nasıl değişirdi! Suyu çekilmiş bir toprak, çorak toprak gibiydim şimdi! Biraz sonra durum anlaşıldı:

Kopenhag'da görevli TKP'li bir karı-koca yaşıyordu. Bunları büyük bir korku sarmış! TİP'li ben, Danimarka'da yaşayan Türkleri ya TİP'e örgütlersem!

TKP'li karı-koca, derhal kardeş parti dayanışmasını harekete geçirmiş! Bu konuda çok safım ben, üstelik bu saflığım bugün de sürmektedir, durmadan sordum o günlerde, bugünlerde de soruyorum durmadan: "Nasıl olur?" şaşkınlığım keşke böylece kalsaydı!

Berlin'e döndüğümde beni ilginç bir mektubun beklediğini gördüm: Doğu Berlin Üniversitesi Türkoloji Bölümü'ne öğretim görevliliği için başvurmam istenmekte. Ancak bir koşulları var: TKP'den bir iyi hâl belgesi alınması gerek. Kopenhag'da boyumun ölçüsünü aldığımdan mektubu gülümseyerek okudum; yine de teklifin üzerinde durmalıydım. Hem aralarında dostlarım da vardı. Sözelimi biri Berlin'de otururdu, ki sık sık görüşürdük, otuz yıllık dostumdu. Konuyu açtığımda sadece gülümsediğini hatırlıyorum şimdi!

Üniversite ilgilileri "Başka bir 'kardeş partiden de olabilir" dediler. BKP MK'den dostlarım vardı, ne güne duruyorlardı. Telefon ettim, derhal bilet gönderdiler, ertesi gün Sofya'daydım. Ancak ilgili kişiyle görüşmem için birkaç gün beklemem gerekti. Kaldığım otelden aldılar sonra, bir salonda yirmiye yakın kişi vardı, beni ayakta karşıladılar, tek tek elimi sıktılar. İlgili kişi uzun bir konuşma yaptı: Dinleyenler arada bir bana bakıyor, gülümsüyorlardı. İlgili sonunda benim genelde sosyalizme, özelde Türkiye'de sosyalist harekete, parti çalışmalarımı, yazılarımla, yayımladığım kitap ve dergilerle büyük hizmetlerde bulunduğumu, bu nedenle ülkenin önemli nişanlarından birini parti adına lâıyk gördüklerini ve o anda bana vermekle önemli bir görev yaptığını söyleyerek sözünü ettiği nişanı elime uzattı ve yanaklarımdan üç kez öptü.

Kuşkusuz mutlu olmuştum: BKP'nin gerek geçmişte faşizme karşı, gerekse sosyalizmin kuruculuğunda önemli bir yeri olduğunu düşünüyorum, böyle bir nişan verilmesinden onur duyuyordum.

Artık bir iyi hal belgesi işten değildi. Ertesi gün bana nişan veren ilgiliyle yeniden görüştüm.

“Sizi nasıl sevdiğimizi, nasıl güvendiğimizi dün gördünüz” dedi; “amma lâkin partimiz üyesi değilsiniz, bu nedenle size istediğiniz belgeyi veremeyeceğiz!”

Alman gazeteleri benim sınırdışı edilmem isteğini eleştiren yazılar yazdılar. Kimi kuruluşlar benimle ilgilenmeye başladı. Türkiyeli öğrencilere ders kitabı hazırlatan bir projenin başındaki Alman yetkili:

“Durumunu duyup üzüldüm” dedi, “ve bir çâre düşündüm, projemizde çalışıyor göstermek istiyorum; amacım, polise, ‘işte çalışıyor, devlete yük olmayacak’ mesajını vermek. Ancak projede çalışan Türk arkadaşlarla da konuşmak istiyorum.”

Nasıl sevinmem, önce polisin sınır dışı yazısını kaldırmak gerekiyor, gerisini düşüneceğim. Bu iş oldu sayılır, projede çalışan iki Türk’ten sözü geçeni “otuz yıllık dostum” da sevinecektir, birlikte olacağız.

Yine hayal kırıklığı, otuz yıllık dostum, Alman yöneticiye “Olmaz!” demiş.

Bir miskinler tekkesindeyim sanki; duyan her bir yerim yavaşlatılmış birer film karesiyle çevrelenmişti!

Ve olaylar karşısında böylesine bir tepkisizliğin adı olmalıydı. Adam vardı, alkolikti, yine de yaratıcı bir yanı vardı: İçki sofralarını anlatan başarılı denemeler, şiirler, hikâyeler yazan onlarca isim sayabilirdiniz. Cimriliğiyle ünlü ama sevimli kişiler tanırdınız. Nice ünlü şair, ressam, müzikçi ve benzeri, normal sayılamayan kişi tanırdınız çevrenizde. Bana göre insanların özel hayatı kendisine aitti; önemli olan ürettiğiydi. Ne var ki kişiliği sadece bu sıfatlardan oluşmuşsa ve bu yanı yaratıcılığını önlüyorsa, bu kimselere acıyordum.

Şimdi şurada sözünü edeceğim bu başka kişi de söylediğim açılardan baktığımda olacak, davranışları bana ters gelse de pek aldırımıyordum: Birincisi dostumdu, İkincisiyse günün birinde bir şeyler üretecekti. Kimi zaman kişiliğimi hedef alan aşağılayıcı haberler yayıyorsa da bu, onun hu-

yuydu, herkes için yapıyordu. Zaman oldu ki; bu kişinin bu tür davranışları karşısında insanlar öğrenir oldular; ama bir güldürü düzeyinde konuşulduğunda tepkiler eyleme dönüşmüyordu. Dedim ya bu kişi benim dostumdu ve bir de yurdundan bunca yıl ayrı kalan pek çok kişide olağandışı kimi davranışların oluşmasına bir bakıma alışır olmuştuk.

BÂTİNÎLİK (ANADOLU ALEVÎLİĞİ)

“Geldiğın “yol’dan, durduğın “dâr’dan...”

Orta Asya’daki zengin dedelerimiz mevcut yaşantılarını “ateş-alev- güneş-ay-yıldız (doğa)” kültünü İslâm’a dönüştürürken; yoksul dedelerimiz ise bilimin, tekniğın gelişmediğı, oluşmadığı o çağlarda, içlerinde gizlenen aydınlıkçı düşüneyi yâni Bâtınîliği yaşamağâ başlamışlar.

Ve

Anadolu’ya ve Bahadına
böyle gelmişler...

Bâtınîlik, bir tarihtir,
bir felsefedir,
bir kültürdür,
bir ahlâktır,
bir insaniliktir,
bir yaşama biçimidir.

Bâtınîlik, "bir felsefedir" dedik:

İnsan, kendi içinde olan "karanlık"tan, yine kendi içindeki "iyilik'e yönelir.

Bâtınî düşünce böyle başlar:

Akıl ve bilime inanılır.

Renk, inanç, doğum yeri fark etmez.

"Kadın-erkek" bir bütünlük kazanır.

Aşırı mülkiyet, ahlâk dışıdır.

Eşitlik, adalet, özgürlük, emeğe saygı, paylaşımcılık, yardımlaşma, müzik-saz, semah, müsahiplik insan olmanın yan kolları hâlini alır.

Ve dünya herkesindir.

"Anadolu Alevîliği dediğimiz Bâtınîliği, Şîilikle başlatanlar, Ali-Hasan-Hüseyn, Kerbelâ ile açıklarlarsa, çok yanlış hareket ederler..."

Bâtınîlik, bilimsel bir bakıştır; olaylara bilimsel bir gözle bakar, akıl ve bilime inanır.

Bâtınîlik: Yaşanmışlığın yorumudur.

Bâtınîlik'te: "Kâmil insana ulaşmak amacı vardır. Gerçek; sadece hayattır, yaşamayı sevmektir.

(Gerçeğin dem'ine hû!)

Bâtınîlik'te: "İnanç" yerine "özgür düşünce", "dogma" yerine "akıl" vardır.

Bâtınîlik: "Şîilik" değildir; Alawdan doğmadır. Alavv; ateş, alev, güneş, ay, yıldız kısacası "doğa" kültüdür. Alaw, alawi giderek Alevî'ye dönüşmüştür: Ali yanlısı, Şia, Şîî'dir.

Bâtınî düşünce ve eylemin pratiği; düşünme, algılama ve davranış biçimimize yansımaları ve doğallaşmasındaki durum:

- Evren yaratılmamıştır, kendiliğinden vardır ve ne başı vardır ne sonu.
- Ahret yoktur.
- Yeniden dirilme, yargı günü yoktur.
- Cennet, insanın dünyayı gönlünce yaşamasıdır.
- Cehennem, insanın dünyada çektiği sıkıntının adıdır.
- Akıl; insanı, insan eden temel koşuldur. İnsan, iyi- yi-kötüyü onunla seçer, onunla ayırır. İyiye götüren sadece akıldır.
- İnsan, sadece gücü ile “erdemli” olur, mutluluğa erer.
- Tüm insanlar kardeştir.
- Doğa düzeninde haram yoktur.
- Yeryüzünde sınırların bulunması doğru değildir, Doğa’da sınır yoktur. Sınırı, mülk sahipleri koymuştur.
- Her dinin şeriatı vardır. Bir Bâtınî için, ne dinin ne başka bir inancın önemi vardır.

»

Kısaca:

Özgürlük

Eşitlik

Ortaklaşacılık

Adalet

Kardeşlik

Kadın-Erkek eşitliği.

Bâtınî düşünce “İnsanlık Evrensel Bildirgesinden bin yıl önce; insanın din, ırk ve diğer yanları ile eşit doğup, eşit ve özgür yaşadığı, yaşayacağı biçimleri dile getirmiştir.

Bâtınîliğin Kurucuları ve Eylemcileri

- 1) Mazdak
- 2) Ebû Müslim
- 3) Babek
- 4) Karmat
- 3) Hallac-ı Mansur
- 6) Hasan Sabbah
- 7) Baba İlyas
- 8) Baba İshak
- 9) Bektaş Veli
- 10) Fazlullah Hurûfi
- 11) Şeyh Bedreddin
- 12) Seyyid Nesimi
- 13) Pir Sultan Abdal'dır.

Bahadın'ın ilk halkı, bin yıl önce; Mezopatamya- Horasan'dan gelmiş.

Oralarda, yüzlerce yıl içinde gelişmiş, oluşmuş; Anadolu'ya geldiğinde de biraz da Anadolu kültürüyle yoğrularak bugünkü kendisi olmuştur.

İran'da iken Zerdüşt düşüncesi ile Bâtınî kültürü yolu açılmış ve kendisi olmuştur.

Tarih diliyle Bâtınî etkilenmesi sonucu bugünkü adı ile Anadolu evliliği yaşamaya başlamıştır.

Şiflik ile hiçbir ilgisi yoktur.

Zerdüştlük, İsa'dan 600 yıl önce İran'da kurulan bir dindir: İnsanlar her şeye iki olgu ile bakardı: "İyilik ile kötülük" Her ikisi de insanın içinde idi. İnsanın görevi, kötülüğü yenmektir. "Işık ile karanlık" ve benzerleri gibi zıtlıklar...

İki zıt şey sürekli, insanın içinde mücadele hâlinde idi ve insanların görevleri arasında iyiliği, ışığı kendi aramalı idi; Tanrıya karşı olarak değil...

Zerdüşt dini, insanlara direnmeyi öğütüyordu:

“Karanlığa diren”, “kötülüğe diren!..” diyordu.

Bâtınîlik de onun süreğeni, daha gelişmiş hâli idi.

Bâtınîlik bir “içgörüş”tü. Her şeyin çözümü insanın içindeydi, emeğindeydi, hiçbir buyruğa ihtiyaç yoktu.

Bâtınîlik, bir yorumlama yöntemi, bir iç mücadele, arayış; zamanla bir felsefe, bir yaşama biçimine dönüştü.

O zaman İslâm, görünürde yoktu: Oluşmağa, değişmeğe, yayılmağa başladığında karşısında birden Bâtınîliği gördü. Onun akılcı yanını silip; yerine “inanç” koymağa uğraştı ve kendine benzesin istediği uygulama sürdü geldi bugünlere...

Abbasîler, Emevîler döneminde savaşlar bu çizgide yürüdü bir anlamda. İslâm kendi dışındakilere savaşı, İslâmın birinci şartı saydı.

Bâtınî Maniciler; Türkistan, Irak, Filistin, Suriye, Habeşistan ta yok edildiler. Mazdakiler, Babekler, Hurremîler, Karmatîler, Babaîler (bunlar Bâtınî idiler) yenildiler; yönetimlerini sürdüremediler.

Ebû Müslim, Babek, Karmat, Hallac-ı Mansur, Baba İshak, Baba İlyas, Fazlullah Hurûfi, Şeyh Bedrettin, Seyyid Nesimi yüzyıllar içinde Bâtınî oldukları için öldürüldü, yakıldı, derisi yüzüldü.

Bahadın, işte bu yüzyıllar süren tarihi mücadelenin izlerini taşır. Bu nedenle Bahadın, eskinin bir höyüğü oldu benim için. Oradan uzaklara çevreye baktım: Her yerde insan vardı. Farklı idiler kuşkusuz. Herkes birbirine benzese idi, ne çekilmez olurdu. Sürü, düşünmeden bir araya gelmenin adıdır. İyi insan, düşünen insandır. Kültür düşünmeyi öğretir. Uyumlu toplum, kültürlü kişilerden oluşur.

Gelenek, kültüre dönüştürülmezse; gerici motifler ağırlık kazanır. Uyuyanlar uyandırılmak, hastalar diriltilmeli, geride kalanlar ilerletilmelidir.

ANADOLU ALEVİLİĞİ VE İSLÂM FANATİZMİ

YUSUF ZİYA BAHADINLI İLE BİR SÖYLEŞİ

HAYATÎ ASILYAZICI

“Sevgili Bahadınli, kitabın tam zamanında çıktı. Bugünlerde ilen de bilmeyen de hep bu konuyu konuşuyor. Nedir bu Alevîlik, nadolu Alevîliği, anlatır mısın?”

“Milâttan 650 yıl önce yaşayan Zerdüşt ile başlayıp; ardından elen Mazdak, Hasan Sabbah, Baba İlyas, Baba İshak, Hacı Bektaş, azlullah Hurufî, Şeyh Bedreddin, Seyyid Nesimi, Pir Sultan Abdal ibi öncü bilgilerle reforme edile edile bugünkü hâline dönüşen Anadolu Alevîliği” dediğimiz “Bâtınîlik” bir tarih, bir felsefe, bir aşama biçimine dönüşmüştür.

Yaşayan Alevîlik ayrı bir konudur. Bugün, kimi yörelerde yer er Şiileşmiş, hattâ Sünnileşmiş, tasavvufa bulanmış, ama benim :in bir dede yadigârına dönüşmüş bir olgudur.

Bu kitapla, anılışında neredeyse her köyde farklılık gös-

teren bu konuyu, 74 kitabı gözden geçirerek bir ışık hâlinde anlatmağa çalıştım.

Kitap ortaya çıktıktan sonra adları: Alevî, Kızılbaş, Abdal, Tahtacı, Çepni, Türkmen, Bektaşî olan bu insanlara büyük sevgi duydum ve kendi kendime: “Vay be! Keşke yalnız Türkiye değil, tüm dünya, hayata önce bu Anadolu Alevîliği kültürü ile başlasa!..” dedim.

Diğer roman, hikâye, gezi, inceleme, anı, araştırma kitaplarımdan dolayı, “iyi ki yazdım bunları” dediğim oldu. Bu kitapla ise, hiç alçakgönüllü davranmadan kendimi , beğendiğimi söyleyeceğim.

Bâtınîlik, yani Anadolu Alevîliği, bir mezhep değildir, herhangi bir dinin yorumu değildir, sadece Bâtınîlik'tir. Suriye, İran, Irak ve benzeri yerlerde yaşayan Ah yanlısı Alevîler Bâtınî değildir. Sözelimi Suriyedekiler Nusayri, İran ve Iraktakiler Şî'dirler.

Bâtınî düşünceye göre: “İyilik” ile “kötülük” insanın içindedir. Onun görevi, kötülüğü yenmektir. İnsan, sürekli savaşım içindedir; bu nedenle ömrü, iyiliği aramakla geçer.

İnsan bir sevgi yumağıdır ve insan kutsaldır.

Dünya herkesindir.

Çok pay alan, az pay alanın hakkını almaktadır.

Cennet-cehennem, bu dünyadadır.

Kadın erkek eşittir.

Müzik, dans, insanı insan yapar. Bu nedenledir ki törenlerde müzikle dans edilir.

(Cemevlerinde müzikle semah yapılır.)

Düşünen, insan; üreten, insan; yaşatan, insandır.

Hayvanı, bitkiyi sevmeyen insan, insan değildir.

Her şeyde iki anlam vardır, iki öge: Bir dış görünüş: “Zahirî”. Aslolan, görünmeyen: “Bâtınî”.

Bâtınîlik, insan olmanın, “insan-ı kâmil”, olgunlaşmış insan, tüm güzelliği içinde taşıyan insan anlamındadır.

Televizyon kanallarından birinde, “Cemevi” adıyla gösteri

yapılmaktadır. Sık sık sürekli sallanan, dövünen, ellerini dizine vuran kadınlar, kimi zaman çocuklar ve bazen de erkekler!

Şiilik desek değil, onlar Muharrem ayında dövünürler, sırtlarından kan çıkarırlar.

Bu televizyon sahipleri, kendilerini “İslâm Alevîleri” diye tanıtırıyorlar. Bunlar Bâtınî, yani Anadolu Alevîsi değiller.

Cemevi’nde şiir vardır, “deme” denir.

Nesimî’den, Yunus’tan, Hatayî’den, Pir Sultan Abdal’dan, Seyranî’den demeler okunur, saz eşliğinde:

*“Gülü gül ile tartarlar,
Gül’den terazi tutarlar,
Gül alır, gül satarlar,
Çarşı pazar güldür gül.”*

*“şu dünyanın ötesine
Vardım diye yalan söyler
Baştan başa sefasını
Sürdüm diye yalan söyler.”*

Gibi demeler söylenir.

Kültürlerin oluşumu; suyun akışı, karın yağışı, çiçeğin meyvaya duruşu gibi olmuyor. Düşüne düşün, yaşaya yaşaya, dövüşe dövüşe oluşuyor.

Keşke barışa barışa olabilseydi!

İlk takiyye, Bâtınîlerce uygulandı. “Biz de Aleviyiz” dediler. Sünnî feodalizm, sürekli tâkip ediyor, zulmediyor, öldürüyordu. En doğru, kendi doğrusu idi. Bâtınîlik, geleneğini sürekli gizli tuttu. “Ser verip sır vermemek” deyimi böyle doğdu.

Aslında, ilk “Alevî” sözcüğü, Ali yanlısı (Şia-Şifî) anlamında kullanılırken, Bâtınîlerin “biz de Aleviyiz” demeleriyle

üstlerinde kaldı. Bu adı kullanmak “ölüm-kalım” sorunu idi.

Ayrıca Bâtınîlerle Şîîler omuz omuza idiler. Şîîler de Bâtınîlere yakınlık duyuyorlardı.

Özünde “Bâtınî” felsefesi ile “Alevî” sözcüğünün oluşumu başka başka idi. Bâtınîler, Alinin, oğlu Hüseyin’in öldürülmesinden hoşnut değillerdi.

Bu yakınlık hep süregelmiştir. Ali-Muaviye kavgasında; Ali’nin, sonra Kerbelâ’da Ali’nin oğlu Hüseyin ve tüm soyunun öldürülmesi Bâtınîlerin de acısı hâlinde sürüp gelmişti.

Ama Alevîlikle, Anadolu Alevîliği yâni Bâtınîlik arasında felsefe ve tarih gerçeği nedeniyle pek bir benzerlik yoktur.

KISA KISA

İki yıllık yüksek okulu dört yılda tamamladım.

İlk, orta, lise, öğretmen okulunda 10 yıl öğretmenlik yaptım.

Zorbalıktan, fanatizmden, baskıdan ve faşizmden en çok etkilenenlerden biriyim. Önce Meclis'in içinde 2 kez dayak yedim.(TİP Milletvekili idim.)

Çorum'da, ölüyordum az kalsın!

Öğretmenliklerimde, öğrenciliğimde defalarca baskı gördüm.

İki kez sürgün yaşadım:

Birincisi bir gün sürdü, öğretmenlikten ayrıldım. İkincisi 12 yıl sürdü. (Almanya, Fransa)

Soyadım "Çalışkan" idi; 25. yaşımda değiştirdim. Kayseri'de meydan mitinginde bir grup saldırgana ya- nıbaşımdaya duran savcının sessiz kalmasını protesto için tabancamı havaya tuttum. Biraz sonra bir polis yanıma gelerek "ver elini öpeyim ağabi" dedi.

İki kez yayınevi kurdum.

"Hür Yayınevi", "Yeni Dünya Yayınları".

İki dergi çıkardım. "İlke" ve "Yeni Dünya" (Ben çıkarıyordum, polis toplatıyordu.)

Yassıada Mahkemesinde ifade verdim.

Vay beni beni... bu gün okuma saatlerimden sonra yusuf ziya hocamı ziyarete gittim tanbulda yaşıyormuş derneğe küçük bir valizle gelmiş içinde kitapları dosyaları vardı ir söyleşi yaptı son yazdığı araştırma kitabını hem tanıttı hem söyleştik benim gibiydi ada katılımcılardan herhangi biri gibi oysa benim gözümde bir dağ kadar büyük ve bir va kadar engindi şu kaynaklardan yararlandım diye sayarken evet okudum hocam kudum hocam derken sınıfta bir küçük öğrenci gibi hissettim kendimi demek güncel ayınları ve tarih araştırmalarını birbir takipediyordu siz bilemezsiniz yusuf ziya hocam irkiye işçi partisinin 1965 1969 dönemi milletvekiliydi o günün parlamentosunda ap ıgunluğuna kök söktüren on beş milletvekilinden biriydi ne zengin olmuştu nede para abalarından biri sade bir eğitimci olarak çıkıyordu insanların karşısına kapıda ılıyonluk lüks arabasıda yoktu işte benim insan tipim köyüne bir kültür merkezi ve ütüpâne yaptığım söylediler bir çiftlik kurup organik ürün ticaretide yapabiliirdi ama o kumanın ve eğitimin peşindeydi yıl 1971 tokat öğretmen okulunda kantinin köşesine ekilmiş bir kitap okumaya çalışıyorum türkiyede eğitim sorunları yazar yusuf ziya baha-ınh avrupa ve dünya örnekleriyle anlatıyor yine yıl 1971 2 ocağı iki sivil polis tarafından kuldan alınmadan önce hocama bu kitabın İskender şenola ilgiyle okuduğundan eminim onra nemi oldu ben bir içeri bir dışarı hayatımı sürdürdüm bahadınlıyı yeniden örebildim iskendermi o kitabın dışında yusuf ziya hocamı hiç tanıyamadı insan ıymetini hiç öğrenemeyecekler tarafından çekerekte öldürüldü eğer yaşasaydı bu gün ıcebook aşıkları ve devrimcileri onun şürleriyle çoşacaktı yüzde yüz eminim nemsediğim günlerden biri ne doğum günüm nede ölüm günüm bu gün ayatımdakilerden iki edebiyat ve eğitim insanını hatırladımıya o yeter

Ömrüne bereket hocam.... bu gün okuyucu kızım tuğçeyle senin yaprak yeşili gözlü dyayı görmeye gittik öğrenci okuyucum için bir tatil okumasıydı zevkli bir tatil okuması usuf ziya hocam mor benekli bahçelere daldık mor benekli entari giyen kızlarla söyleştik ahçelerden mor benekli çiçekler derdik hüyüğe çıkıp tertemiz havayı soluduk en üksekte etrafı seyrettik bir çıplak gözün göremeyeceği güzellikleri orada gördük ülvelinin diktiği çam ağacının altında soluklandık çocukluğumun akıl üstü masallarını inledim bana o kadarda korkunç gelmedi içimdeki çocukluğun saçlarının okşandığını issettim sıcak bir el tarafından ve gülveliyile al karısı kovalarken hiç korkmadık ve iç yorulmadık kurtardık sonunda toprağın bereketine eş doğurgan kadının loğusa halini e can geldi yeniden bebekle annesine bak elimde kaldı al karısının al fistanmdan bir arça ve gülü yeniden tanıdım gül narindir gül duygu okşayıcıdır gül saygıdır sevgidir gül ir bebeğin dudak rengidir gül bir kadının yanak rengidir ve gül hayattır hocam ndanmıdır bizde gül adını çok koyarlar insanlar çocuklarına ayşegül fatmagül gültaze ülpembe gülcihan sadegül hasgül esengül bende torunlarıma anlatacağım gülvelinin ikayesini ve tabi yusuf ziya bahadınlı hocamın engin ve vumusak

gözlemlerini hayatı her boyutunda keşfindeki ust ziyaya
bahadınlı hocam ömrüne bereket

Haydar Yiğit

